ลักษณะหลังสมัยใหม่ในเรื่องสั้น “กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1)” และ “กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2)” ของ อุทิศ เหมะมูล

Postmodern Characteristics Appearing in the Short Stories Entitled “Krungthep Krongthep (1)” and “Krungthep Krongthep (2)” by Uthis Haemamool

อรอำไพ นับสิบ[1] | **Ornampai Nabsib**

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะหลังสมัยใหม่ในเรื่องสั้น “กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1)” และ “กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2)” ของอุทิศ เหมะมูล ผลการศึกษา พบว่า ในเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องปรากฏลักษณะหลังสมัยใหม่แสดงให้เห็นภาวะความจริง - ความลวงในสังคมอันเต็มไปด้วยการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ปัจเจกบุคคลมิได้มีอำนาจเหนือตนเองตามคติมนุษยนิยมแบบสมัยใหม่ มนุษย์ไม่อาจกำหนดตนเอง ไม่ใช่เพียงการประกอบสร้างความจริงผ่านสื่อสารมวลชน ความจริงยังแตกแขนงในฐานะเป็นวาทกรรมด้วยการตอบโต้ของเสียงจากชายขอบที่ปรากฏในฐานะภาพแทนความยอกย้อนของคนในสังคมร่วมสมัยอันหลากหลาย นำเสนอให้เห็นถึงภาวะความเข้ากันไม่ได้ จากเนื้อหาและแนวคิดดังกล่าว จึงถือได้ว่าเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องได้เข้าร่วมกระแสทางสังคมวัฒนธรรมและวรรณกรรมหลังสมัยใหม่

คำสำคัญ : หลังสมัยใหม่ เรื่องสั้น วรรณกรรมหลังสมัยใหม่

---

[1]อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยธุรกิจ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Abstract

This article aims to analyze postmodern characteristics in the short stories entitled “Krungthep Krongthep (1)” and “Krungthep Krongthep (2)” written by Uthis Haemamool. The study found that postmodern characteristics appearing in these two short stories presents truth and untruth in the society that full of information. Individuals do not have power over themselves as a humanism in the modern world. They are unable to define who they are. Truths are not only created through mass communication, but also spread as discourses by ways of response of marginal people who appear as representation. Paradox/Complexity of people in diver - sified contemporary societies reveals their incompatibility. Due to the concepts, these two short stories are parts of social and cultural trend and postmodern literature.

Keywords: postmodern, short stories, postmodern literature

ความนำ

รวมเรื่องสั้นที่ผ่านเข้ารอบสุดท้ายรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ของประเทศไทย ประจำปีพุทธศักราช 2557 หนึ่งในเจ็ดเล่มนั้นมีเรื่อง *สามานย์ สามัญ* ของนักเขียน อุทิศ เหมะมูล ซึ่งเคยคว้ารางวัลซีไรต์มาแล้วจากนวนิยายเรื่อง *ลับแล แก่งคอย* เมื่อปี 2552 และเคยเข้าชิงอีกครั้งในสาขาเดียวกันด้วยเรื่อง *ลักษณ์อาลัย* ในปี 2555

สามานย์ สามัญ นำเสนอภาพรวมของการเล่าเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเป็นไปของผู้คนหลายชนชั้น ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมืองหลวง วิถีชีวิตของปัจเจกบุคคลสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางการเมืองร่วมสมัยซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบตามมา ในรวมเรื่องสั้นเล่มนี้ มีตัวละครตั้งแต่แม่ค้าขายข้าวไข่เจียวที่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด ชนชั้นกลางที่ทำงานในองค์กรหรือบริษัทเอกชน นักเขียนหนุ่มผู้พยายามสร้างงานเขียน จนถึงครอบครัวเศรษฐี

ในคฤหาสน์ใหญ่ ตลอดจนนักการเมืองผู้มีปากเป็นเอก คมคายด้วยวาทศิลป์ซึ่งสามารถหาข้ออ้างให้การตัดสินใจอันไม่ชอบธรรมของตนได้เสมอ

เรื่องสั้น 2 เรื่อง ที่นำมาศึกษา คือ *กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) และ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2)* ซึ่งรวมอยู่ในหนังสือรวมเรื่องสั้น สามานย์ สามัญ อย่างไรก็ตาม หนทางหนึ่งของการอ่านมิใช่เพียงเพราะมันรวมอยู่ในหนังสือที่ผ่านเข้ารอบสุดท้ายรางวัลซีไรต์ หรือเกิดจากฝีมือของนักเขียนผู้ได้ชื่อว่าเคยคว้ารางวัลซีไรต์มาก่อน แต่อ่านเพื่อให้เข้าใจตัวบทประพันธ์ รู้เท่าทันความหมายอันเกิดจากการประกอบสร้าง การศึกษาเรื่องสั้นทั้งสองครอบคลุมการเล่าเรื่องซึ่งยึดโยงเกาะกลุ่มกันบอกภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง จึงศึกษาเรื่องเล่าซึ่งมีลักษณะต่อเนื่องสัมพันธ์กันและขัดแย้งกัน โดยถูกแบ่งออกเป็นตอน ในแต่ละตอนปรากฏเสียงเล่าอันแตกต่างซึ่งแฝงอยู่ในความหลากหลายของสังคมวัฒนธรรมกระแสหลักซึ่งแทนด้วยชื่อเมืองกรุงเทพฯ

กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) และ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) เรื่องสั้นเรื่องแรกและเรื่องสุดท้ายที่ปรากฏตามลำดับก่อน - หลังในรวมเรื่องสั้น สามานย์ สามัญ โดยเรื่องสั้น กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) ลักษณะดังกล่าวมีนัยสำคัญในการแยกให้เห็นความแตกต่างของเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นก่อนโดยแทนด้วยเลข (1) ในขณะที่เหตุการณ์หลังแทนด้วยเลข (2) และนัยสำคัญของเรื่องเล่าที่ปูพื้นเป็นวาทกรรมหลักแทนด้วยเลข (1) อันเป็นเรื่องของสองแม่ลูกในคืนที่มีการรัฐประหาร ในขณะที่เรื่องเล่าผ่านเสียงอื่น ๆ เพิ่มเข้ามา เป็นวาทกรรมการเปล่งเสียงจากชายขอบเพื่อตอบโต้เรื่องเล่ากระแสหลักแทนด้วยเลข (2) นัยของการแบ่งแยกเรื่องสั้นไว้ก่อน - หลัง ย้ำด้วยตัวเลขดังกล่าวแสดงภาวะของการไม่ลงรอยหรือเข้ากันไม่ได้ จึงต้องแยกให้เห็นเด่นชัด ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับเนื้อหาและแนวคิดของการเข้าร่วมกระแสสังคมวัฒนธรรมและวรรณกรรมหลังสมัยใหม่ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) เผยแพร่ครั้งแรกเป็นภาษาญี่ปุ่นในวารสาร Southeast Asian Literature เล่ม 11 เดือนตุลาคม 2556 และตีพิมพ์เป็นภาษาไทยครั้งแรกใน ปากไก่ วารสารของสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย เดือนตุลาคม 2556 ส่วนเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่ง กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือรวมเรื่องสั้น สามานย์ สามัญ เรื่องสั้น กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) ประกอบด้วยตอนแต่ละตอนคล้ายการตัดสลับฉากเหตุการณ์และใช้เสียงเล่าแทนภาพการมองเห็นซึ่งแตกต่างหลากหลาย เรื่องสั้นทั้งสองเรื่องที่นำมาศึกษา มีการแบ่งออกเป็นตอน ๆ แยกเสียงเล่า

ที่แตกต่างหรือการมองเห็นที่ต่างกัน ซึ่งเป็นการจัดระบบให้เห็นความรู้สึก ความคิด ทัศนคติ หรืออคติทางการเมืองได้อย่างชัดเจนอันเป็นกลวิธีที่ใช้ใน “กรณีที่เรื่องเล่ากินเวลานานและแต่ละตอนจะแสดงระยะเวลาที่ห่างกันพอควร หรือบางครั้งก็แบ่งบทหรือตอนเพื่อแยกความคิดของแต่ละบทและตอนออกจากกันอย่างชัดเจน” (อิราวดี ไตลังคะ, 2546 : 26) แต่ละตอนผูกโยงกันด้วยภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง อย่างไรก็ตาม มีเสียงเล่าที่ตอบโต้ภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางด้วย เรื่องราวของคนร่วมสมัยต่างมุมมองหรือทัศนคติได้รับการนำเสนอไว้ในเรื่องสั้นเรื่องเดียวกัน นั่นคือ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) แล้วปิดท้ายด้วยตอนที่ชื่อ ภูเขาทอง อันเป็นบทสรุปที่เชื่อมโยงกับเรื่องสั้นในตอนเปิดเรื่องสั้นเรื่องแรกหรือเปิดเล่ม กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1)

กรุงเทพมหานคร : เมืองแห่งความหลากหลาย

“เมืองเป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งเป็นที่รวมของความหลากหลาย เนื่องจากเป็นที่อยู่ของประชากรขนาดใหญ่ซึ่งแตกต่างกันทั้งทางด้านพื้นเพ ภูมิหลังทางด้านเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เพศ รูปแบบวิถีชีวิต ความแตกต่างที่ปรากฏนี้ด้านหนึ่งเป็นสาเหตุ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมและความเสียเปรียบของบางคนและบางกลุ่มในพื้นที่เมือง” (Stevenson, Deborah, 2003 : 32)

อำนาจในการจัดจำแนกความแตกต่างหรือความเป็นอื่นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกำหนดมาตรฐาน / บรรทัดฐานแบบกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง ดังนั้นเรื่องเล่าจากมุมมองของ “คนนอก” ของเมืองและ “คนใน” เมืองเองที่ตั้งข้อสังเกตหรือคำถามต่อภาวะสมัยใหม่ของกรุงเทพฯ จึงมีนัยสำคัญในฐานะเป็นสิ่งแสดงถึงการเมืองเชิงอำนาจระดับจุลภาคที่แฝงอยู่ในความหลากหลายของสังคมวัฒนธรรมแทนระดับมหภาคหรือระดับโครงสร้าง

ในเรื่อง กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) และ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) การเล่นคำในชื่อเรื่องได้สร้างนัยของคู่ตรงข้าม คือ กรุง (+) และ กรง (-) ภาพที่ขัดแย้งกัน นั่นคือ “กรุง” แทนภาวะด้านดี (+) นัยประหวัดถึงเมืองใหญ่ น่าอยู่ มีอิสระ ในขณะที่ “กรง” แทนภาวะด้านไม่ดี (-) นัยประหวัดถึงที่แคบ คุก การกักขัง ไม่น่าอยู่ ลิดรอนเสรีภาพ การเล่าเรื่องบอกภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางในการกำหนดมาตรฐาน บรรทัดฐานต่าง ๆ สังคมเมืองหลวงก่อตัวและพัฒนาขึ้นตามแนวคิดหรืออุดมการณ์ของความทันสมัย

ภาพเมืองใหญ่อันเต็มไปด้วยการพัฒนา น่าจะทำให้คนที่อยู่อาศัยในกรุงเทพฯ มีความสุข ความสะดวกสบายกว่าที่อื่น และเป็นเมืองในฝันอันเป็นความหวังของคนต่างจังหวัดที่จะเข้ามาแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า อย่างไรก็ตาม เสียงที่แตกต่างซึ่งเกิดขึ้นที่กรุงเทพฯ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ความขัดแย้ง ความไม่ลงรอย ไม่เป็นไปตามบรรทัดฐานหรือมาตรฐาน ภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเสนอผ่านตัวละครหลากหลายแบบซึ่งใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับเมืองหลวง ปัจเจกบุคคลในฐานะ “คนใน” กรุงเทพฯ ซึ่งมีทั้งคนกรุงเทพฯ และคนต่างจังหวัดที่เข้ามาเป็น “คนนอก” ที่อยู่นอกเหนือภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง กลุ่มผู้ชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรุงเทพฯ ขนานไปกับภาพความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองร่วมสมัย

เรื่องสั้นที่นำมาศึกษา 2 เรื่อง คือ *กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) และ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2)* แสดงให้เห็นบทบาทของเรื่องเล่าในการเป็นเครื่องมือที่ใช้ต่อรองกับความเป็นมาตรฐานหรือต่อรองกับกระแสของสังคมที่กดข่มและสร้างความเป็นอื่นซึ่งมีต่อเสียงชายขอบหรือบุคคลที่ไร้อำนาจในสังคม คนชายขอบมีชีวิตที่ถูกกดทับและได้รับอิทธิพลจากกระแสหลักในที่นี้คือมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง

การดูด้วยตากับการประกอบสร้างความจริง

ภาพแทนที่ถูกสร้างขึ้นกับการดูด้วยตา มีศัพท์เฉพาะที่เรียกว่า “วัฒนธรรมทัศนาการ” (visual culture) “วัฒนธรรมทัศนาการเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ภาพ ซึ่งข้อมูลความหมายหรือความสุขที่ผู้บริโภคต้องการโดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีภาพด้วยเทคโนโลยีภาพ หมายถึง รูปแบบของอุปกรณ์ที่ออกแบบมาเพื่อให้มองเห็นหรือเพื่อเพิ่มวิสัยทัศน์ตามธรรมชาติจากภาพสีน้ำมันไปจนถึงโทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต” (Nicholas Mirzoeff, 1999 : 3)

“ภาพเตือนถึงสิ่งที่หายไปและเป็นหลักฐานที่คงอยู่ได้นาน แสดงให้เห็นคนหรือบางสิ่งที่ครั้งหนึ่งเคยถูกมองและเชื่อโดยความหมายโดยนัย ยังคงเป็นมุมมองเฉพาะเจาะจงของผู้สร้างภาพ ซึ่งถูกจดจำได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการบันทึกภาพกลายเป็นการบันทึกว่า x เห็น y อย่างไร นี่คือผลของการเพิ่มการตระหนักในความแตกต่าง” (John Berger, 1972 : 10)

"วัฒนธรรมการอ่านเขียน ซึ่งเป็นหนึ่งในคุณสมบัติของภาวะสมัยใหม่ เป็นวัฒนธรรมของการไม่ใช้หูเพื่อได้ยิน (deaf) เนื่องจากมุ่งเน้นความสำคัญอยู่ที่การดูด้วยตามากกว่าหูฟัง" (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2543 : 67 - 68) สังคมในอดีตให้ความสำคัญกับการบอกเล่าเรื่องราวด้วยปาก (มุขปาฐะ) รับสารหรือเรื่องเล่านั้นด้วยการฟัง ส่วนการอ่านหรือการมองเห็นซึ่งต้องใช้สายตาเป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ในโลกสมัยใหม่ไม่ปฏิเสธว่ามนุษย์ยังคงรับสารด้วยการฟัง แต่การรับสารด้วย "ตา" หรือการ "ดู" เข้ามามีส่วนสำคัญ การมองเห็นมิใช่เพียงการอ่านเขียนเท่านั้นยังรวมถึงการดูโทรทัศน์ด้วยในฐานะผลผลิตของความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่

เมื่อมนุษย์ใช้ตาในการอ่านหรือทำความเข้าใจโลก ในเรื่องสั้น *กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) และ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2)* จึงมีนัยประหวัดถึงปัญหาอันเป็นผลพวงจากการตัดสินด้วยตาหรือภาวะสมัยใหม่ ภายใน กรุงเทพฯ กรงเทพ (2) ประกอบด้วยตอนสั้น ๆ ที่ยึดโยงกันไว้ การตั้งชื่อตอนว่า *ข้าเห็นทุกสิ่งอย่าง* ชี้ให้เห็นการให้ความสำคัญกับการใช้ตารับสาร ซึ่งแทนภาวะสมัยใหม่ซึ่งมุ่งเน้นความสำคัญอยู่ที่การดูด้วยตา การตั้งชื่อตอนว่า *ลูกยังอยู่ แม้ว่ากูจะไม่เห็น* ตอบโต้ภาวะสมัยใหม่ด้วยการเผยให้เห็นสิ่งสำคัญที่ไม่อาจตัดสินด้วยตา สื่อผ่านพฤติกรรมของตัวละครแม่กับภาวะนอกเหนือบรรทัดฐานของสังคมกระแสหลัก ส่วนในตอน *รอคอย ลอยคอ* เหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่เกิดขึ้นกระทบถึงเมืองหลวง ตัวละครได้รับทุกข์จากเหตุการณ์น้ำท่วม การเสพสื่อโทรทัศน์สร้างอิทธิพลทางความคิดต่อคนที่ไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์นั้นจริง "คนที่ดูข่าวจะคิดว่า ใช่สิพวกเสื้อแดงจะคิดทำอะไรตามอำเภอใจก็ได้ทั้งนั้น" (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 179) การถูกตัดสินด้วยตาซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นอาจไม่จริงก็ได้ ถูกสื่อผ่านการเล่ามุมมองความคิดของตัวละครที่มีต่อการเปิดพนังกั้นน้ำของคนในชุมชน ที่ให้ความสำคัญกับการดูด้วยตา "แค่มองเห็น แค่ความพอใจทางสายตา มันอาจไม่ทำให้น้ำลดลงจริง เพราะทางราชการอาจปิดกั้นช่องทางอื่น ๆ ไว้แล้ว" (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 179) ในตอน *คำถามที่ต้องตอบ* การนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ให้ประชาชนเสพหรือดูโทรทัศน์ โดยผู้พูด (นักการเมือง) ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะอนุกรรมการใช้วาทศิลป์โน้มน้าวหรือเคลมว่าสิ่งที่คณะอนุกรรมการกำลังทำอยู่นั้นถูกต้องเหมาะควรแล้ว ประชาชนที่ไม่ได้ดู (เสพ) การตอบคำถามผ่านสื่อโทรทัศน์มีแนวโน้มถูกตัดสินว่าพวกเขาไม่เข้าใจในสิ่งที่คณะอนุกรรมการกำลังทำอยู่ "ท่านได้ให้ผมอาสา

มาตอบคำถามที่นี่ ก็เพราะว่าประชาชนที่ดูรายการของคุณอยู่มีความเข้าใจในสิ่งที่คณะอนุกรรมการจัดทำกันขึ้นในระดับหนึ่งแล้ว” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 181 - 182) นัยหนึ่งคือ การใช้สื่อยึดกุมการรับรู้ของประชาชนอาศัยพื้นที่สื่อเพื่อปฏิเสธความเข้าใจที่แตกต่างหรือการไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่คณะอนุกรรมการจัดทำ ในตอน *กลางใจกรุง* เรื่องราวของตัวละครแม่และลูกชายซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนแออัด แม่และลูกชายถูกสัมภาษณ์ออกสื่อกระแสหลักในที่นี้ คือ โทรทัศน์ “เด็กวัยรุ่นผู้ร่วมรายการซึ่งเป็นเจ้าของคลิปดังกล่าวนั่งก้มหน้าสลด” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 151) ในตอน *เจ้าที่ตนอื่น ๆ* ตัวละครซึ่งเป็นเจ้าของทาวน์เฮ้าส์สองชั้นในกรุงเทพฯ รับชมโทรทัศน์รายการนี้อยู่เช่นกัน “ในยามกลับจากที่ทำงานเมื่อถึงบ้าน ฉันจะเปิดทีวีช่องข่าวทิ้งไว้” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 156) ตัวละครพ่อในตอน *ถ้าเขายังอยู่ !* พ่อก็เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งรับชมรายการและเสพข้อมูลข่าวสารผ่านโทรทัศน์ “พ่อนั่งแหมะทั้งวันอยู่หน้าจอทีวี” (อุทิศ เหมะมูล, 2547 : 158) พ่อรับอิทธิพลจากการเสพสื่อกระแสหลัก คำตัดสินหรือทัศนะทางการเมืองของพ่อไม่อาจปฏิเสธว่าเป็นผลพวงจากการเสพสื่อโทรทัศน์ของคนกรุง โดยคนกรุง และเพื่อคนกรุง ภาพความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากการนำเสนอกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง ทำให้พ่อคิดว่าการจัดการให้เกิดความสงบไม่ว่าวิธีการนั้นจะเผด็จการอย่างไรก็เป็นสิ่งที่ชอบธรรมหรือยอมรับได้ “สถานการณ์อย่างงี้ต้องการคนที่เด็ดขาดไม่เหลาเหย่...ถ้าจอมพลสฤษดิ์ยังอยู่ป่านนี้เรียบเหี้ยนไปนานแล้ว” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 162) ตอนท้ายสุด *ภูเขาทอง* ซึ่งเป็นตอนจบของชีวิตครอบครัวในชุมชนแออัด เรื่องราวของเด็กหนุ่มกับแม่ของเขาซึ่งเคยถูกนำเสนอผ่านรายการโทรทัศน์เมื่อ 7 ปีที่ผ่านมาเปลี่ยนชีวิตเขาจากหน้ามือเป็นหลังมือ ปัจจุบันเขาได้รับอิทธิพลจากสิ่งที่นำเสนอผ่านสื่อนี้อีกครั้งในอีกรูปแบบ ก่อนที่เรื่องราวเหล่านี้จะจบลงในฐานะปรากฏการณ์หนึ่ง

นอกจากนี้ในตอน *วัตถุกลายพันธุ์* ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้น กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) มีนัยสัมพันธ์กับภาวะสมัยใหม่ โลกข้อมูลข่าวสารซึ่งอาศัยรับข้อมูลอันส่งจาก “ดาวเทียม” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนความทันสมัยของภาวะสมัยใหม่เริ่มรวน ปฏิบัติการไม่เป็นไปตามโปรแกรมที่ตั้งไว้ “ประสิทธิภาพของดาวเทียมเริ่มถดถอย มากกว่าถดถอย คือ เกิดการคำนวณผิดพลาด จากนาน ๆ ครั้งก็เริ่มพบปัญหาบ่อยขึ้น” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 172) ความทันสมัยเมื่ออยู่เหนือการควบคุม ภาวะสมัยใหม่จึงมิใช่สิ่งดีพร้อมสมบูรณ์ อาจสร้าง

ปัญหาหรือความผิดพลาด ลักษณะเช่นนี้ไม่เพียงสื่อความคิดที่ว่าความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอาจผิดพลาดได้เท่านั้น แต่ชี้ให้เห็นถึงความหวาดกลัวของกลุ่มอนุรักษ์นิยมที่มีต่อสิ่งใหม่หรือภาวะหลังสมัยใหม่ ซึ่งจะเข้ามาบั่นทอนขนบเก่าหรือภาวะสมัยใหม่ เมื่อดาวเทียมปะทะกับเศษดาวอุกกาบาต เศษดาวอาจจะ “ตกลงทั่วเมืองหลวง อาจมีบางชิ้นที่ผ่านชั้นโอโซนมาได้ตกลงทำลายวัดวาอาราม จำเพาะลงที่ศิลปะสถานอันเป็นแหล่งแบบแผนประเพณีดั้งเดิม คือ มุ่งทำลายประวัติศาสตร์เก่าแก่ของประเทศ” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 175) ความหมายโดยนัยของเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้เห็นการปะทะระหว่างโลกสมัยใหม่ซึ่งใช้สัญลักษณ์แทนแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ด้วยดาวเทียมกับโลกอนุรักษ์นิยมซึ่งใช้สัญลักษณ์แทนความคิดความเชื่อในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งต่างออกไปด้วยสัญลักษณ์วัดวาอาราม โบราณสถานเก่าแก่ ในแง่นี้จึงสอดคล้องกับภาวะเข้ากันไม่ได้อันเป็นลักษณะหลังสมัยใหม่ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของอุทิศ เหมะมูล

ไม่อาจปฏิเสธว่าเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องนี้ผูกโยงด้วยภาวะสมัยใหม่เข้ากำหนดการมองเห็นโดยให้ความสำคัญกับการดูด้วยตา มีสื่อฯ[2] ซึ่งควบคุมกำหนดวิถีการรับรู้ของผู้คน การศึกษาเรื่องสั้นทั้งสองนำไปสู่การตั้งคำถามต่อชุดความจริงของภาวะสมัยใหม่ ซึ่งทำให้เห็นว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติหรือวิธีการมองเห็นอย่างที่ในสังคมกระแสหลักมักจะผูกขาดการมองเห็น ก่อนจะนำไปสู่บทสรุปของลักษณะหลังสมัยใหม่ด้านแนวคิดเกี่ยวกับภาวะความจริง - ความลวงในสังคมข้อมูลข่าวสารที่ท่วมท้น ปัจเจกบุคคลมิได้มีอำนาจเหนือตนเองตามคติมนุษยนิยมแบบสมัยใหม่ เนื่องจากเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของคนที่ไร้อำนาจในสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนถูกกำกับผ่านสื่อฯ มีการเลือกเน้นเฉพาะบางจุดที่สื่อต้องการนำมาปรับขยายให้เด่นชัดเพื่อสร้างระบบคุณค่าหรือวาทกรรมบางอย่างแล้วเปลี่ยนแปลงระบบการให้คุณค่านั้น ปัจเจกบุคคลจึงไม่ได้มีอำนาจเหนือตนเอง และการตอบโต้ของเสียงจากชายขอบที่ปรากฏในฐานะของความหลากหลายเพื่อให้เห็นถึงภาวะความเข้ากันไม่ได้

---

[2]ในบทความนี้ใช้คำว่า “สื่อฯ” ปรากฏหลายแห่ง เพื่อเป็นคำย่อ อันหมายถึง ข้อมูลความหมายที่ถูกถ่ายทอดเป็นเทคโนโลยีภาพ อันเกี่ยวข้องกับ “วัฒนธรรมทัศนาการ” (visual culture)

หัวใจสำคัญของภาวะหลังสมัยใหม่

ลักษณะหลังสมัยใหม่ (postmodern) ที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยได้รับอิทธิพลมาจากทางตะวันตก หากสืบย้อนวิธีคิดแบบสมัยใหม่ (modern) พบว่า ความเป็นสมัยใหม่ได้ปรากฏตัวเด่นชัดตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 17 - 18 ในตะวันตก เพราะมีการวิวาทะระหว่างพวกนิยม “ของเก่า” กับ “ของใหม่” ต่อมาในศตวรรษที่ 20 ยุคของการตั้งคำถามกับสิ่งที่เรียกว่า “ความรู้” หลังทศวรรษ 1950 เศรษฐกิจตกต่ำ เกิดสงครามโลกและสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวโดยนาซีอย่างโหดร้าย “โปรแกรมการสร้างสังคมสมัยใหม่ที่ตะวันตกได้ดำเนินมาหลายศตวรรษไม่ได้พัฒนาซึ่ง “ความสุข” [...] อย่างที่กล่าวอ้างกัน พวกเขาจึงต้องการผลักสังคมของเขาให้ก้าวไปอีกขั้น เพื่อไปสู่สังคมโพสต์โมเดิร์นที่มนุษย์ปัจเจกจะมีเสรีภาวะ [...] มีการดำรงอยู่ในโลกที่ความหมายไม่มีเสถียรภาพได้ดีขึ้น” (ธีรยุทธ บุญมี, 2546 : 9) มนุษย์เริ่มตั้งคำถามต่อความเป็นมนุษย์ เกิดการตั้งคำถามต่อสิ่งที่เรียกว่าความรู้และความจริง หลังสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ให้ความรู้และความจริงต่าง ๆ ความหมายซึ่งถูกกดทับหรือละเลยไม่เห็นความสำคัญ ได้มีพื้นที่ต่อรองกับความคิดกระแสหลักซึ่งครอบงำสังคม

ประโยชน์ของแนวคิดแบบหลังสมัยใหม่คือการช่วยปลดปล่อยมนุษย์ให้พ้นจากโซ่ตรวนที่ครอบงำอยู่ ไม่ให้ถูกควบคุมอย่างเด็ดขาดจากกระแสความคิดใดความคิดหนึ่ง เปิดโอกาสให้กับพื้นที่ทางความคิด ความรู้ ความรู้สึก อารมณ์ ปัญญา และสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดมุมมองใหม่ ไม่ถูกกำกับด้วยกระแสความคิดใดหรือวาทกรรมใดวาทกรรมหนึ่ง ต่อให้มีการมองว่าเป็นเหตุผลหรือความจริงแท้เพียงใด สำหรับหลังสมัยใหม่มันก็คือการมองสิ่งต่าง ๆ ด้วยชุดของภาษาหรือเป็นการตีความเรื่องเล่า เหตุผลมีสถานะเป็นเพียงคำอธิบายเรื่องเล่าไม่ใช่ความจริงสมบูรณ์

เรื่องราวที่ถูกเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์ถูกทำให้เป็นเรื่องจริงยิ่งกว่าชีวิตจริง

“การนิยามโดยสื่อโทรทัศน์เพื่อตำหนิ เป็นการปรับเปลี่ยนประเด็นซึ่งเป็นเรื่องนามธรรมให้จับต้องได้ โดยมีส่วนร่วมในการสร้างความจริงซึ่งเพียงแต่นำเสนอไปที่เขาในภาพนั้น ขณะที่ผู้ชมรายการโทรทัศน์ในฐานะปัจเจกบุคคลถามถึงภาพเกินจริงนั้นว่าไม่ควรถูกทึกทักเอาว่าเป็นภาพแทนสิ่งใด สื่อโทรทัศน์จะถูกตรวจสอบเรื่อยไป นอกจากนี้

ภาพในโทรทัศน์ยังทำให้เกิดการปิดระยะห่างของพื้นที่ด้วยสายตาที่เห็นในทันที มีส่วนร่วมทางประสาทสัมผัสเป็นความรู้สึกถึงความเคลื่อนไหวและสัมผัสได้อย่างลึกซึ้ง” (Baudrillard, Jean, 1988 : 13)

แนวคิดข้างต้นสามารถนำมาใช้ในการทำความเข้าใจเรื่องราวที่ถูกเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์ถูกทำให้เป็นเรื่องจริงยิ่งกว่าชีวิต ซึ่งเรื่องราวที่ถูกเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์เป็นโครงเรื่องหลักของเรื่องสั้นที่นำมาศึกษา

กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) เนื้อเรื่องเล่าถึงครอบครัวหาเช้ากินค่ำครอบครัวหนึ่งซึ่งอยู่ในชุมชนแออัดกลางมหานครใหญ่ แม่มีอาชีพขายข้าวไข่เจียว อาศัยรถเข็นขายช่วงค่ำคืนตามแหล่งบันเทิง อาหารอย่างง่ายสำหรับนักเที่ยวยามราตรี เด็กหนุ่มหรือที่เรียกชื่อเขาว่า นายแอ จะไปร่วมกับกลุ่มแก๊งมอเตอร์ไซค์ในช่วงดึกบนถนนเทียมร่วมมิตรพระรามเก้า บางคืนไปหลังสามทุ่ม บางคืนไปหลังเที่ยงคืน ช่วงแรกอาศัยซ้อนท้ายเพื่อน หลังจากนั้นสามสี่เดือนไม่อาจอยู่ในสถานะซ้อนท้ายได้อีก เขาขโมยรถมอเตอร์ไซค์ของแม่มาใช้ร่วมกลุ่มแก๊งมอเตอร์ไซค์ วันหนึ่งขณะกำลังเที่ยวช่วงดึกเหมือนเช่นเคยกลับเกิดเหตุการณ์รัฐประหาร เด็กหนุ่มเห็นรถถังและทหารหลายนายกุมพื้นที่การสัญจรไปมาในยามค่ำคืน เขารู้สึกกลัวลนลานจึงขับรถมอเตอร์ไซค์ล้ม เมื่อเขากลับมาถึงบ้านอย่างทุลักทุเล แม่เห็นรอยครูดถลอกเป็นทางยาวบนรถมอเตอร์ไซค์ที่ยังผ่อนไม่หมด ประกอบกับแม่จับได้คาหนังคาเขาว่าลูกชายขโมยเอารถมอเตอร์ไซค์ไปเที่ยวทั้งคืน นี่ไม่ใช่ครั้งแรกที่ลูกชายแอบขโมยรถหนีเที่ยวร่วมกลุ่มเด็กแว้น แม่จึงสั่งสอนลงมือลงไม้เหตุการณ์นี้มีคนบันทึกไว้ได้แล้วอัดคลิปวิดีโอเผยแพร่สู่โลกออนไลน์

กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) ภาคต่อเนื่องของคลิปวิดีโอที่มีคนอัดเอาไว้ได้หลังจากคลิปที่ถูกบันทึกเหตุการณ์ความรุนแรงภายในครอบครัวถูกเผยแพร่ ซึ่งเป็นภาพของ “แม่” สั่งสอน “ลูกชาย” ด้วยการใช้ไม้และมือหวดกระหน่ำ ได้รับการนำเสนอผ่านโลกออนไลน์ออกไปสู่วงกว้าง เรื่องเหล่านี้ยังไม่จบ นายแอและแม่ถูกสัมภาษณ์ผ่านรายการโทรทัศน์ ปรากฏเป็นภาคต่อของเรื่องเดียวกันในตอน กลางใจกรุง และปิดท้ายให้เห็นวิถีชีวิตของสองแม่ลูกซึ่งจบแบบมีความสุขในตอนสุดท้ายอันมีชื่อตอนว่าภูเขาทอง

เรื่องราวที่ถูกเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์ถูกทำให้เป็นเรื่องจริง “ยิ่งกว่า” ชีวิตจริงนี้เปิดประเด็นด้วยภาพหญิงวัยกลางคนใช้ทั้งไม้และมือหวดกระหน่ำใส่เด็กชายวัยรุ่น

> “ภาพหญิงวัยกลางคนคนหนึ่งใช้ทั้งไม้และมือสลับกระหน่ำหวดเด็กชายวัยรุ่นคนหนึ่งอยู่บริเวณหน้าบ้าน สภาพกระจะตานั้นเป็นชุมชนแออัดแต่สิ่งที่สร้างความตระหนกตกใจไม่ใช่สภาพแวดล้อม หากแต่คือความรุนแรงระหว่างคนในครอบครัวที่ประจานและเสียดแทงสายตาผู้รับชมรายการอยู่เบื้องหน้านั่นต่างหาก”
>
> (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 151)

ภาพความรุนแรงที่ปรากฏในชุมชนแออัดกลางมหานครใหญ่สร้างภาพแม่ที่เป็น “ผู้ร้าย” หรือ “แม่ใจยักษ์” นั่นคือบทบาทที่สวมให้แต่สิ่งที่ไม่ถูกนำเสนอคือเหตุแห่งการกระทำนั้นเพื่อความเข้าใจในสิ่งที่แม่กระทำ ข้อเท็จจริงคือนางเป็นแม่ปกติที่โกรธลูกแล้วระงับอารมณ์ไม่อยู่ จนเผลอแสดงพฤติกรรมอันนำไปสู่ความรุนแรง

> “มึงหายหัวไปไหนมาทั้งคืน ไอ้...” ถ้อยผรุสวาทมาอีกชุดใหญ่ เด็กหนุ่มเงียบกริบ ปัดป้องการทุบตีได้บ้างไม่ได้บ้าง จนนางเจ็บมือและเหนื่อยเพลียเองนั่นแหละจึงหยุด ตานางเหลือบไปเห็นรอยครูดถลอกเป็นทางยาวบนตัวรถมอเตอร์ไซค์ที่ยังผ่อนไม่หมด โทสะบันดาลขึ้นอีก คราวนี้มองเห็นไม้ไผ่ขนาดลำแขนวางอยู่ใกล้ ๆ จึงหยิบคว้าฟาดดะไปที่ตัวลูกชาย
>
> (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 18)

คลิปภาพความรุนแรง แม่ตีลูกชาย ทำร้ายลูกชาย หรือแม่ใจยักษ์ ซึ่งปรากฏต่อหลายสายตา แสดงถึงวิถีชีวิตและประสบการณ์ที่ส่งผลต่อการสร้างความรับรู้และเข้าใจทำให้พฤติกรรมหนึ่ง ๆ มีความหมายจำเพาะสำหรับคนกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นผู้รับชมด้วยสายตาแบบกระแสหลัก ซึ่งมองว่าแม่เป็นผู้ใช้ความรุนแรงต่อลูก ความหมายที่ผู้รับชมรายการเป็นผลจากการสร้างความจริงผ่านรายการโทรทัศน์ ผู้ชมรายการได้ละทิ้งความหมายที่ต่างจากนี้ คำอธิบายของแม่ซึ่งถ่ายทอดผ่านสื่อโทรทัศน์กลับถูก “ละเลย” หรือไม่มีใครเชื่อถือ ไม่อาจแก้ความเข้าใจของผู้ชม เพราะการรับรู้และเข้าใจของผู้รับชมรายการโทรทัศน์จำกัดอยู่ในพื้นที่การตีความแบบกระแสหลัก

มาตรฐานสังคมให้นิยามความหมายของการเป็น “แม่” มิใช่เพียงการตั้งครรภ์แล้วคลอดลูกออกมาเพียงเท่านั้นก็ได้ชื่อว่ามีความเป็นแม่ หากต้องมีองค์ประกอบของความเป็นแม่

การเลี้ยงดูลูกไม่ได้ปล่อยให้ผู้เป็นแม่สามารถเลี้ยงอย่างไรก็ได้ มีการลงไปในรายละเอียดว่าคนเป็นแม่สมควรต้องเลี้ยงลูกแบบใด แม้ไม่สามารถจะสั่งสอนลูกด้วยความรุนแรงได้ (ความเป็นแม่ต้องเสียสละหลายสิ่งอย่างให้ได้เพื่อลูก) หากแม่สั่งสอนลูกในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งผิดจากความคาดหวังของสังคมก็จะโดนประณาม

ลักษณะหนึ่งของการไม่ให้ความสำคัญกับคำอธิบายของแม่ที่มีต่อการเลี้ยงดูลูก คือ ไม่ให้โอกาสแม่ได้เวลาพูดอธิบายเท่าที่ควร แต่เลือกจัดสรรเวลาให้ลูกมีโอกาสพูดออกสื่อโทรทัศน์ใช้เวลามากมายหลายนาที แต่ให้พื้นที่แก่ “แม่” ในการแสดงออกผ่านสื่อกระแสหลักเป็นคนสุดท้ายในเวลากระชั้นชิด

> “เมื่อสักครู่นี้ฝ่ายคุณพี่จะพูดอะไรนะครับ” พิธีกรหันไปถามหญิงกลางคน ซึ่งน่าจะเป็นคนคนเดียวกับในคลิป “ขอสั้น ๆ สักหนึ่งนาทีนะครับ เพราะจะปิดรายการแล้ว”
>
> “ดิฉันรักลูกและเลี้ยงลูกเพียงลำพังมาตั้งแต่เด็ก พ่อเขาก็เสียไปนานแล้ว มันก็เป็นธรรมดาที่จะต้องสั่งสอน ลงมือลงไม้กันบ้างเพื่อให้เขาได้ดี ภาพที่เห็นในคลิปนั้นไม่จริงเลย ดิฉันเป็นคนตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งในสังคม ทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริตด้วยการขายข้าวไข่เจียวพอเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ดิฉันต้องขอความเป็นธรรมจากสังคมด้วย การที่นายแอนั้น ค่ะ ค่ะ นามสมมุติ เอาคลิปมาเปิดเผย ไม่เข้าใจว่าต้องการอะไรกันแน่ หรือต้องการจะเบี่ยงเบนประเด็นจากสิ่งที่เขาทำ จะต้องมีการตรวจสอบ คือ คือว่า ดิฉันรู้สึกแล้วว่า ตอนนี้ มันจะมาตกอยู่ที่ดิฉัน มันกำลังจะกลายไปเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ดิฉันเป็นแค่คนขายข้าวไข่เจียวตัวเล็ก ๆ คนหนึ่ง --”
>
> (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 154)

เมื่อเกิดความอึดอัดไม่พอใจหรือไม่สบายใจ คนเป็นแม่ไม่สามารถจะพูดหรือแสดงพฤติกรรมออกมาได้ หากแสดงออกก็จะมีคนประณามว่าเป็นแม่ที่ไม่ดี หรือแม้จะพูดไปก็ไม่มีใครให้ความสำคัญ คือไม่มีใครเชื่อ ไม่มีใครยอมรับ ไม่มีใครเข้าใจ เนื่องจากผล

ของการไม่ดำเนินรอยตามความคาดหวังของสังคมนั้นยากที่จะแก้ต่างหรืออธิบายให้คนที่มีพื้นที่ความคิดแบบกระแสหลักยอมรับได้ คนเป็นแม่ไม่สามารถพูดว่าเขาเป็นทุกข์กับการเลี้ยงดูลูก หรือรู้สึกอึดอัดมากเพียงใด

ถือเป็นเรื่องยากมากที่สังคมจะยอมรับความเห็นต่างซึ่งไม่ใช่กระแสหลักที่ยกย่องและให้คุณค่ากับแม่ตามแบบฉบับเดียวที่สังคมยึดไว้เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินและให้ค่า ซึ่งกดทับ “ความเป็นแม่” ในแบบอื่น ไม่มีพื้นที่ให้คนเป็นแม่ได้พูดถึงความทุกข์ความอึดอัด ความเหน็ดเหนื่อยของตัวเองผ่านสื่อกระแสหลัก หากแม่พูดออกมาให้เห็นความทุกข์ในการเลี้ยงลูก คนในสังคมมีแนวโน้มจะ “ประณาม” ว่านี่ไม่ใช่แม่ที่ดี หากทำในสิ่งที่ผิดจากความคาดหวังของสังคมก็กลายเป็น “แม่ใจยักษ์” ซึ่งคำพิพากษาของสังคมกระแสหลักได้สร้างความทุกข์และผลักบทบาทอันเป็นภาระให้คนเป็นแม่ต้องแบกรับไว้ ทุกข์ที่เกิดขึ้นส่งอิทธิพลต่อลูกซึ่งก็เรียกร้องความเป็นแม่จากแม่ เหมือนเด็กหนุ่มในเรื่องนี้เมื่อตีตราผู้หญิงคือเพศแม่ ลูกต้องมาก่อนลูกจะทำไม่ดีอะไรก็ได้เพราะสังคมพร้อมจะเข้าใจ แต่ไม่เข้าใจแม่

นอกจากความอึดอัดไม่พอใจที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงดูลูกซึ่งคนเป็นแม่ไม่สามารถแสดงออกได้แล้ว คนเป็นแม่ในตอน *ลูกยังอยู่ แม้ว่ากูจะไม่เห็น* ซึ่งเล่าเรื่องของแม่อีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนละคนกับแม่ของเด็กหนุ่มที่ไปออกรายการโทรทัศน์ บรรดาลูก ๆ ยังไม่สามารถเข้าถึงวิธีการแสดงความรักของแม่ในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีต่อการตายของลูกชายคนโต พิจารณาจากตัวบท

> กูไม่ไปงานศพมันหรอก กูไม่อยากเห็นหน้ามัน เพราะถ้ากูไม่รู้เห็นสำหรับกู – ก็เท่ากับว่าลูกยังอยู่ ตรงไหนสักแห่งนั่นแหละ ระหว่างนี้กูก็แค่รอ รอให้กูหลับไปตลอดกาล กูหลับตาลง หวังว่าจะไม่ฟื้นขึ้นมาอีกเลย
> - ห่าเอ๊ย อายุปูนนี้ยังเสือกจะมีน้ำตากะเขาอีกแหนะ !
>
> (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 171)

ผู้อ่านค่อย ๆ เข้าไปนั่งรับรู้ความรู้สึก ความคิด ทัศนคติของคนเป็นแม่ ยิ่งเมื่อเฉลยนัยแห่งพฤติกรรมนั้นออกมา ทำให้การไม่ไปงานศพลูกชายคนโต ไม่ได้แปลว่าแม่ใจจืดใจดำ ถ้านับเมื่อพฤติกรรมหนึ่ง ๆ มีความหมายต่างกัน ไม่อาจผูกขาดคำตอบสำเร็จรูป

ทำให้พฤติกรรมใด ๆ ไม่อาจมีใครอ้างได้ว่าความหมายที่รับรู้นั้นมีเพียงหนึ่งเดียว แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของความหมายของการกระทำนั้น ทำให้เกิดการตั้งคำถามจากการที่ลูกสาวคนหนึ่งพูดโน้มน้าวใจเพื่อให้แม่ไปร่วมงานศพพี่ชายคนโต แท้จริงแล้วต้องการให้แม่ไปงานศพเพื่อ “คนตาย” หรือเพื่อ “คนที่ยังอยู่” กันแน่ ? “อีกอย่าง พรรคพวกเขาก็มากันเต็มศาลาวัด ไปให้พวกเขา**เห็น**[3] หน้าเสียหน่อย” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 169) คำพูดดังกล่าวยิ่งทำให้เห็นภาวะสมัยใหม่ของการตัดสินด้วย “ตา” เพียงมาตรฐานเดียวเท่านั้น จึงละเลยการทำความเข้าใจจากมุมอื่น (มุมอื่นของแม่ มุมที่ลูกเข้าไม่ถึง เหมือนชื่อตอน ลูกยังอยู่ แม้ว่ากูจะไม่เห็น) ซึ่งมองไม่เห็นด้วยตา หรือความหมายไม่ตรงกับที่ตาเห็น ความหมายที่ลูกเข้าถึงได้มีเพียงความหมายเดียวเท่าที่สายตามองเห็น การตัดสินเช่นนี้สร้างปัญหาเกิดความไม่เข้าใจและสร้างความทุกข์ให้แม่ ผู้อ่านยิ่งเห็นอกเห็นใจในเรื่องราวหรือชะตากรรมที่เกิดขึ้นกับแม่

ความจริงที่ไม่มีใครเห็นหรือไม่ถูกเล่าผ่านสื่อ กลับมาสู่ตอนสุดท้ายในชื่อภูเขาทอง โดยเรื่องราวของเด็กหนุ่มซึ่งได้รับการนำเสนอผ่านสื่อใช้ชื่อเรียกเขาว่า “นายแอ” แต่ไม่ใช่ชื่อของเด็กหนุ่มคนนี้จริง ๆ เพราะแท้จริงแล้วเขาชื่อ โต เห็นได้จากแม่ของเด็กหนุ่มถามเขาว่า “โต เอ็งไม่สบายรึไง” นางถามแก้เก้อ (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 190) เป็นความจริงซึ่งไม่ได้รับการนำเสนอผ่านสื่อ บทสนทนาระหว่างแม่กับเด็กหนุ่มสามารถชี้ชัดถึงชื่อที่แท้ของเขาได้ว่าเด็กหนุ่มคนนี้ไม่ใช่นายแอ

“มึงจะไปไหน !” เสียงแหวของหญิงวัยกลางคนแหวกหลังเด็กวัยรุ่นซึ่งกำลังลับมุมบ้านหลังหนึ่งในตรอกชุมชนแออัด

เด็กหนุ่มถอนฉุนขุ่นใจ ไหล่เครียด ชะงักเท้า “จะไปกะไอ้แอ”

(อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 11)

เด็กหนุ่มคนนี้ คือคนที่จะไปกะไอ้แอ ย่อมไม่ใช่ ไอ้แอ หรือ นายแอ แน่นอนว่าเขาเป็นคนละคนกัน ส่วนคนที่ชื่อ นายแอ คือคนใช้โทรศัพท์มือถืออัดคลิปบันทึกภาพนั้นไว้แล้วอัปโหลดลงยูทูป (youtube) ซึ่งนายแอก็เป็นรุ่นพี่รุ่นน้องร่วมแก๊งมอเตอร์ไซค์ในช่วงดึกด้วยกันนั่นเอง

[3] คำที่พิมพ์ตัวหนา - เน้นโดยผู้เขียนบทความ

เรื่องราวที่ถูกเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์ถูกทำให้เป็นเรื่องจริง “ยิ่งกว่า” ชีวิตจริงของเขา เมื่อลูกชายของแม่ค้าขายไข่เจียวได้ออกโทรทัศน์ “เขา” ก็สามารถนำชีวิตของตัวเอง “เข้าแบบ” ผ้าขาวบริสุทธิ์เปลี่ยนจากเด็กแว้นที่สร้างปัญหาให้กลายเป็นวัยรุ่นคนหนึ่งที่ได้รับการเห็นอกเห็นใจ ดังคำพูดของเลขาธิการศูนย์คุ้มครองเยาวชนห่างไกลยาเสพติด ซึ่งปรากฏอยู่ในรายการโทรทัศน์ว่า “เขาไม่ได้ต้องการเป็นคนไม่ดี แต่สภาพแวดล้อมมันหล่อหลอมมาอย่างนั้น” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 158) ภาพลูกชายของแม่ซึ่งปรากฏผ่านสื่อโทรทัศน์ กลายเป็นเด็กหนุ่มผู้มีจิตสำนึกอันดีงาม ชีวิตที่มีเลือดเนื้อจับต้องสัมผัสได้ของลูกชายคนนี้หายไป มีอีกคนหนึ่งมาแทนคือตัวตนที่ปรากฏบนจอโทรทัศน์ซึ่งเป็นความจริงจำลอง

เขาขยับจากเด็กชายที่มองไม่เห็นอนาคตกลายเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยผู้ได้รับทุนการศึกษาอีกไม่นานเกินความตั้งใจ เขาจะสำเร็จการศึกษา ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสิ่งที่สังคมมอบให้เขาเป็นผลพวงจากการที่สื่อเลือกสร้างภาพเกี่ยวกับเขาและแม่ในแบบนั้น คือ เขา - เด็กหนุ่มผู้น่าเห็นใจ ส่วนหญิงวัยกลางคน คือ แม่ใจยักษ์

เจตนาดีของลูก ผู้คนในสังคมกลับมองเห็น แต่เจตนาดีของคนเป็นแม่นั้นผู้คนในสังคมกลับทำเป็นมองไม่เห็น และพฤติกรรมที่เป็นด้านบวกกลับยกให้เป็นเรื่องของจิตใจที่ดีงามอันเป็นฐานเดิมภายในจิตใจของเด็ก แต่พอเป็นพฤติกรรมด้านลบกลับโยนไปที่สิ่งแวดล้อมเป็นตัวกระทำให้เกิดขึ้น

> “เราจะเห็นว่าอย่างในกรณีของน้องแอ เอ่อ นามสมมุติของน้องเนี่ยนะคะ เขามีการต่อสู้ทางศีลธรรมในใจอยู่มาก ความดีที่มีอยู่เป็นฐานเดิมในจิตใจของมนุษย์เข้าปะทะกับความเลวชั่วที่ได้รับรู้และเห็น ๆ กันมาในสภาพแวดล้อมของน้องแอเขา ก็ดังปรากฏตามข่าวที่ผู้คนในสังคมทราบกันดีแล้วว่า น้องคนนี้เป็นพลเมืองดี เก็บเงินได้ตั้งห้าหมื่นบาท แล้วต้องการคืนให้แก่เจ้าของเงินถ้าไม่ใช่เพราะความเป็นคนดีที่มีอยู่ในจิตใจส่วนลึกของน้องแล้ว น้องคงไม่นำมาคืนที่โรงพัก นั่นเป็นสิ่งที่ทำให้น้องแอ – นามสมมุตินี้ – ถูกจับ ไม่ใช่หรือคะ”
>
> (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 152)

เมื่อเด็กชายพูดจามีน้ำเสียงก้าวร้าวอยู่ในที เลขาธิการศูนย์คุ้มครองเยาวชนฯ แก้ต่างให้ทันทีว่า “นั่นเป็นถ้อยคำที่มาจากการเลี้ยงดูนะคะท่าน” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 153) การเลือกที่จะมองเห็นเฉพาะพฤติกรรมด้านลบว่าเกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อมเท่านั้น (โดยไม่มองอีกด้านว่าพฤติกรรมด้านบวกก็สามารถเกิดจากสิ่งแวดล้อมได้เช่นกัน เช่น เมื่อนายแอทำความดี ด้วยการนำเงินที่เก็บได้มาคืนชายสูงวัย กลับไม่ยกย่องว่าเป็นผลจากการสั่งสอนของแม่) สื่อสร้างภาพนำเสนอแบบนี้ย้ำซ้ำ ๆ ด้วยวิธีคิดของตัวละครหนึ่งซึ่งเป็นผู้ชมรายการคุยข่าวทางทีวีอีกด้วยว่า “คำสารภาพของเขากับคลิปที่ถูกโชว์ในรายการน่าสนใจมาก ภาพของสลัมและชุมชนแออัด เขาไม่ได้ต้องการเป็นคนไม่ดี แต่สภาพแวดล้อมมันหล่อหลอมมาอย่างนั้น” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 158)

การที่รายการโทรทัศน์กลายเป็นเครื่องยืนยันความจริง เรื่องราวต่าง ๆ เป็นจริงน่าเชื่อถือก็ต่อเมื่อถูกเล่าผ่านทางโทรทัศน์ ส่งผลสำคัญต่อภาวะตัวตนของปัจเจกบุคคล คือ ปัจเจกบุคคลไม่อาจอ้างหรือยืนยันความเป็นตัวตนของตนเอง หรืออ้าง / ยืนยันเรื่องราวชีวิตของตนเองได้ด้วยตัวของบุคคลผู้นั้นเอง หากแต่ต้องกระทำผ่านสื่อโทรทัศน์ ปัจเจกบุคคลจึงไร้สิทธิอำนาจเหนือตน แต่กลับต้องพึ่งพาสิ่งอื่นเพื่อยืนยันตนเอง ในเรื่อง *กรุงเทพฯ กรงเทพ (1) และ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2)* ลูกชายของแม่ค้าขายไข่เจียวกลับมีชีวิต “น่าเห็นอกเห็นใจ” เป็นผู้มีจิตใจใฝ่ดีได้ก็ด้วยการผลักดันนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์จากเดิมซึ่งเสมือนว่าเป็นตัวปัญหาเขาได้มีตัวตนเป็นบุคคลใหม่เป็นตัวตนที่ดูดีขึ้นยิ่งกว่าชีวิตเขาจริง ๆ

ผลจากเหตุการณ์นี้ สิ่งที่รายการโทรทัศน์สร้างขึ้นคือลูกชายของแม่ค้าขายไข่เจียว “คนใหม่” หรือ “ตัวตนใหม่” ไม่ใช่ตัวตนแบบที่แม่เคยรู้จักลูก ตัวตนใหม่ของ “เด็กหนุ่ม” เกิดจากเรื่องราวที่เล่าผ่านรายการโทรทัศน์ ส่วนตัวตนเดิมของเขาก็คือตัวตนที่ไม่ได้รับการนำเสนอผ่านสื่อ ตัวอย่างหนึ่งที่ยืนยันความจริงนี้เห็นได้จากบทสนทนาส่วนตัวระหว่างแม่กับเขาเมื่อทั้งสองได้พบกันอีกครั้ง

> นางมองไปทางวัดสระเกศ แล้วถามลูกชาย “มาแถวนี้กี่ครั้งแล้วล่ะ แล้วเคยขึ้นไปดูรึยัง ภูเขาทองน่ะ” เด็กหนุ่มส่ายหน้า “ยังไงส่ายหน้าเนี่ย”
> “ยัง” เขาตอบ

“ยังอะไร” นางซัก
“ยังไม่เคยขึ้นไปสักครั้งเลย” เขาสารภาพ
“กูว่าแล้ว !” นางว่า “ไอ้จอมโกหก”
“โธ่แม่ !” เขาร้อง

(อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 191)

รายการโทรทัศน์ของไทยจำนวนไม่น้อย “สร้าง” เรื่องราวขึ้นโดยอาศัยวัตถุดิบจากวิถีชีวิตคนธรรมดาหาเช้ากินค่ำสามัญทั่วไป เนื้อหาของคนตัวเล็ก ๆ หรือปัจเจกบุคคลซึ่งดูเหมือนไม่สลักสำคัญอะไรถูกนำเสนอมากขึ้น มิใช่เพียงวิถีชีวิตของคนดัง คนชั้นสูง หรือบุคคลสาธารณะเท่านั้น การบอกเล่าเรื่องคนสามัญผ่านสื่อซึ่งขับเน้นการประสบปัญหาชีวิตแบบลักษณะสัจนิยม ด้วยวิธีการเช่นนี้สื่อโทรทัศน์ได้เปิดพื้นที่ให้คนธรรมดาสามัญได้มีโอกาสเล่าเรื่อง เช่นที่แม่และเด็กหนุ่มเล่า อย่างไรก็ตามอยู่ภายใต้การเลือกสรรและกำกับโดยอิทธิพลของสื่อว่าใครที่มีสิทธิควรพูดและพูดได้มากน้อยเพียงใด อีกทั้งยังสื่อถึงภาวะความจริง - ความลวง ในสื่อที่โดยธรรมชาติน่าจะทำหน้าที่เสนอความจริงก็มีการสร้างความจริง สร้างให้เป็นเรื่องจริงยิ่งกว่าชีวิตจริงของคนผู้นั้น ขณะเดียวกันก็ได้ปลูกฝังความคิดเกี่ยวกับการเลี้ยงดูลูก ซึ่งไม่ได้ให้อิสระแก่ “แม่” ว่าจะเลี้ยงดูลูกอย่างไรก็ได้ สื่อโทรทัศน์กระตุ้นให้ผู้ชมซึมซับวิถีกระแสหลักซึ่งยกย่องและให้คุณค่ากับแม่ตามแบบฉบับซึ่งมีอยู่แบบเดียว ไม่ต่างจากวิธีการโฆษณาในตอน ภูเขาทอง กระตุ้นกลุ่มเป้าหมายให้ซาบซึ้งกับพระคุณแม่ ซึ่งจะกระตุ้นการซื้อสินค้าหรือบริการ เด็กหนุ่มในเรื่องสวมทับชีวิตจริงของตนเข้ากับบทบาทของตัวละครที่เขาเห็นในโฆษณา “ภาพหญิงสาวในโฆษณาสินเชื่อก็คล้ายภาวะที่เขาเป็นกับแม่อีก แม่ผู้ถูกหลงลืมไป แม่ผู้อยู่ข้างหลังไม้เรียวที่แม่เคยหวดตีเพื่อให้เขาได้ดี” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 188) วิธีการบอกเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์ซึ่งให้ความสำคัญกับวิถีบริโภคนิยม ได้สร้างอิทธิพลต่อการรับรู้ใหม่ จากการสร้างภาพลบซึ่งแม่ใช้ความรุนแรงต่อลูกชาย “ภาพหญิงวัยกลางคนคนหนึ่งใช้ทั้งไม้และมือสลับกระหน่ำหวดเด็กชายวัยรุ่น” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 151) เปลี่ยนผ่านระบบการให้คุณค่านำเสนอใหม่ก่อให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นในเชิงรักและปรารถนาดีของแม่ที่มีต่อลูกมาเป็น “ไม้เรียวที่แม่เคยหวดตีเพื่อให้เขาได้ดี” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 188)

นอกจากสื่อโทรทัศน์เข้ามามีอิทธิพลในการสร้างความจริง อีกลักษณะของภาวะที่มนุษย์ไม่อาจกำหนดตัวเองในเรื่องสั้นกรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) ในชื่อตอนว่า เจ้าที่ตน อื่น ๆ ปัจเจกบุคคลไม่ได้มีอำนาจเหนือตนเองตามคติมนุษยนิยมแบบสมัยใหม่ความคิดและการตัดสินใจของตัวละครเกิดขึ้นจากความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ “หรือว่าเงาดำที่ฉันเห็นตะคุ่ม ๆ เก็บเศษอาหารกินอยู่หลังบ้านจะเป็นผีบางตัวในชุมชนสลัม เขาเคยอยู่ที่นี่มาก่อน” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 157)

ตัวละครซึ่งเป็นเจ้าของบ้านทาวน์เฮ้าส์สองชั้นได้ย้อนแย้งให้เห็นความไม่เป็นสมัยใหม่ของชีวิตเมืองหลวงด้วยการย้อนกลับไปสู่สิ่งเก่าคือการให้ความสำคัญแก่อำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบ “เจ้าที่” เทพยดา หรือผีสางซึ่งอยู่ในมิติโลกวิญญาณ “ทาวน์เฮาส์นี้เป็นของฉันทางโลกมนุษย์ และเป็นของท่านทางจิตวิญญาณ” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 157) หลังจากจัดสำรับอาหารให้ผีตนอื่น ๆ ที่สิงสถิตอยู่ภายในบ้าน เจ้าของทาวน์เฮ้าส์กลายเป็นผู้โชคดี ได้รับโชคลาภจากการส่งฝาชิงโชค “จนเมื่อวันนี้ได้รับแจ้งทางเอสเอ็มเอสจากบริษัทผลิตน้ำชาว่าฉันเป็นผู้โชคดีได้รับสร้อยคอทองคำหนักหนึ่งบาท ฉันดีใจกึ่งตกใจมากเอสเอ็มเอสแจ้งมาตอนนั่งดูรายการคุยข่าวทางทีวี นายแอ (นามสมมุติ) พลเมืองดีที่หลงผิด” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 158) ความคิดที่ว่ามนุษย์ไม่ได้มีอำนาจเหนือตนเองและสิ่งอื่นไม่อาจกำหนดตนเองได้ถูกนำเสนอเป็นปรากฏการณ์ลึกลับและไม่มีข้อพิสูจน์ ความไม่สอดคล้องต้องกันของคนใช้ชีวิตเมืองหลวงซึ่งเจริญและทันสมัย แต่เชื่ออำนาจผีสางเทพยดา ซึ่งเป็นอำนาจเหนือธรรมชาติส่งอิทธิพลต่อการตัดสินใจอย่างยิ่ง “เขาไม่รบกวนแต่ยังให้โชคฉันอีก นี่ทำให้ฉันลังเลใจ จะเอาอย่างไรดี อีกไม่นานหลวงพ่อจะมาทำพิธีปัดรังควานแล้ว” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 158) สะท้อนภาวะของการไม่อาจดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง สื่อภาวะความไม่เป็นสมัยใหม่ในพื้นที่กรุงเทพฯ “โน้มนำให้เห็นว่าสังคมไทยร่วมสมัยเป็นโลกแบบเดียวกับสังคมไทยก่อนยุคความเจริญทางวิทยาศาสตร์จะเข้ามามีบทบาท” (เสาวณิต จุลวงศ์, 2550 : 118) แม้ไม่ใช่การนำเสนอในฐานะความเชื่ออันเป็นปัญหาโดยตรงเพราะเป็นความเชื่อส่วนตัว แต่ปัญหาอันเกิดจากการไม่ใช้วิจารณญาณของตัวละครในการคิดวิเคราะห์นั้น ได้เกิดขึ้นอย่างสัมพันธ์ต่อเนื่องกับวิธีการรับข้อมูลข่าวสาร ขณะกำลังดูรายการโทรทัศน์ซึ่งพิธีกรสัมภาษณ์นายแอและแม่ เจ้าของทาวน์เฮาส์คนนี้ใน

ฐานะผู้บริโภคเชื่อสิ่งที่รายการโทรทัศน์นำเสนอ[4] เพียงสิ่งที่ตาเห็นและได้ยินโดยไม่นึกถึงความเป็นไปได้ในแง่มุมอื่น ในแง่หนึ่งกล่าวได้ว่าปัจเจกบุคคลสูญเสียการใช้เหตุผลคิดวิเคราะห์ราวกับวิธีคิดถอยย้อนกลับสู่โลกของความเชื่อซึ่งแต่เดิมยังไม่เจริญด้วยเทคโนโลยีอย่างปัจจุบัน

เรื่องเล่าผ่านสื่อ : ผู้ได้รับประโยชน์จากคุณค่าที่แปรเปลี่ยน

เรื่องราวของแม่และลูกชายเป็นเรื่องที่ยอกย้อนอย่างยิ่ง เมื่อการนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มให้คุณค่าแก่ความเป็นแม่ตาม “แบบฉบับ” ของสังคม แต่สื่อฯ ไม่ได้ประโยชน์จากการให้ค่านั้น กลับเป็นครอบครัวของแม่และลูกชายเองที่ได้ประโยชน์จากคุณค่านั้นทั้งที่แม่ไม่ได้เล่นตามบทหรือสคริปต์ที่สังคมอยากให้เป็นแม่ที่ดี แต่ลูกชายกลับได้รับทุนการศึกษา แม่ไม่ต้องลำบากหาเงินมาส่งเสียค่าเล่าเรียน “จนเมื่อคลิปภาพนั้นปรากฏแก่สายตาสาธารณชน เขาถูกสืบเสาะหาตัว มีเงินบริจาค ได้รับทุนการศึกษา สังคมให้โอกาสเขาจนมีวันนี้ วันที่เขาได้รับการศึกษาที่ดี เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 187) แม้ต่อมาสื่อฯ กลับเป็นผู้ให้ค่าเชิดชูความเป็นแม่ผู้อยู่ข้างหลังและถูกหลงลืมไป “ตอนนี้แม่กลับเข้ามาในความทรงจำ ซึมซ่านเข้ามาผ่านแอดฯ โฆษณาสองชิ้น แม่ของโลก แม่ของสังคม และเป็นแม่ของเขาด้วย” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 189) คนที่ได้ประโยชน์จากความคิดหรือระบบคุณค่านี้ก็คือแม่ - ลูก คู่นี้อีกเช่นเคย คือได้หวนกลับมามีชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น หลังจากที่ห่างหายไม่มีปฏิสัมพันธ์กันมานานหลายปี มิใช่สื่อฯ เท่านั้นที่ได้ประโยชน์จากการเผยแพร่คุณค่านี้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสื่อโทรทัศน์กับปัจเจกบุคคล ซึ่งควรนำมาพิจารณาเกี่ยวกับการสร้างความหมายหรือความจริงขึ้นมากระทำต่อกัน “สื่อโทรทัศน์มิได้เป็นผู้กระทำ (active) และผู้ชมมิได้เป็นผู้ถูกกระทำ (passive) หากแต่เป็นปฏิบัติการต่อกันระหว่างสื่อโทรทัศน์กับปัจเจกบุคคล สื่อโทรทัศน์กับผู้ชมต่างส่งอิทธิพลต่อกัน ต่างสร้างความหมาย / ความจริงของตนขึ้นจากกันและกัน นั่นคือการที่ต่างกระทำต่อกัน” (Baudrillard, Jean, 1988 : 31)

---

[4]ผู้บริโภคสื่อฯ เชื่อคำพูดของเลขาธิการศูนย์คุ้มครองเยาวชนห่างไกลยาเสพติด ซึ่งถ้อยคำที่ออกจากเลขาฯ นั้น อยู่ในฐานะตัวแทนของภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง

ความหมายซึ่งเกิดขึ้นจากกันและกัน ผู้ชมสร้างความจริงขึ้นเพราะสื่อฯ เข้ามามีส่วนสร้างอิทธิพลสื่อฯ มิใช่เพียงผู้ได้รับประโยชน์จากการผลิตระบบคุณค่าที่แฝงอยู่ในโฆษณาสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์แห่งหนึ่งเท่านั้น แต่ผู้เสพก็ได้ประโยชน์ด้วย ผู้รับข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์อยู่ในภาวะเปลี่ยนแปลงระหว่างการดำเนินชีวิตตามระบบคุณค่า “แบบเก่า” กับระบบคุณค่า “แบบใหม่” ซึ่งถูกกระตุ้นด้วยภาวะบริโภคนิยมของสังคมร่วมสมัย ทางออกของ “เด็กหนุ่ม” ลูกชายของแม่ค้าขายไข่เจียวจากตอนต้นเรื่องกระทั่งสู่ตอนจบด้วยการละทิ้งรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบเดิมและยึดถือรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบใหม่จากการละเลยแม่หรือเห็นแม่เป็น “ผู้ร้าย” เขากลับไปให้ความสำคัญกับแม่ผู้อุทิศตนอยู่ข้างหลัง โดยการกลับไปหาแม่แล้วชวนไปกินสุกี้ “เขาหุนหันลุกจากเก้าอี้แล้วแต่งตัวเดี๋ยวนั้น คว้ารีโมททีวีกดปิด ภาพสุดท้ายก่อนดับวูบเป็นโฆษณาร้านสุกี้ยากี้แบรนด์หนึ่ง” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 189) เมื่อพบหน้าแม่ พฤติกรรมของเด็กหนุ่มแสดงถึงการรับอิทธิพลจากสื่อโทรทัศน์ โดยอาหารที่เลือกชักชวนให้แม่ไปกินด้วยกันก็ยังเป็นสุกี้ ซึ่งเพิ่งปรากฏผ่านตาทางโทรทัศน์เมื่อครู่ก่อนหน้านี้ไม่นาน “กินข้าวเย็นด้วยกันนะ” เขาเอ่ยชักชวน “โตจะพาแม่ไปกินสุกี้” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 190 - 191)

สื่อโทรทัศน์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของโลกบริโภคนิยม การเปลี่ยนแปลงของระบบคุณค่าถูกกำกับ ควบคุม และชี้นำ โดย “สื่อโทรทัศน์” แสดงให้เห็นว่า ระบบคุณค่าในสังคมเป็นสิ่งแปรปรวนและเปลี่ยนแปลงได้ การเลือกที่จะเสนอภาพ “ด้านลบ” ราวกับแม่เป็นผู้ร้าย แล้วกลับมาให้ค่าเชิดชูความเป็นแม่ เป็นเพียงมายาภาพที่เสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ ระบบคุณค่าเป็นวาทกรรมที่สังคมสร้างขึ้น ไม่ใช่ความจริงแท้และเป็นสากล ความเปลี่ยนแปลงจึงถูกนำเสนอในฐานะ “ปรากฏการณ์” มากกว่า “ปัญหา” เนื่องจากในตอนจบของเรื่อง ความเปลี่ยนแปลงของระบบคุณค่ามีส่วนสำคัญในการนำพาเด็กหนุ่มให้หวนกลับมาตระหนักคิดถึงความสำคัญของแม่ ทั้งแม่และเขากำลังเดินทางสู่การ “มองเห็น” ด้วยตาของตน สายตาของปัจเจกชนอาจเหมือนหรือไม่เหมือนสายตาสากลก็ได้ “ระหว่างเดินตามหลังแม่ เขานึกคิดไปว่าวิวกรุงเทพฯ ที่เคยเห็นทางทีวีและอินเทอร์เน็ตนั้นจะเหมือนกับสิ่งที่กำลังจะได้เห็นหรือไม่ อย่างไร” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 191) ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นการเดินทางจากมายาภาพที่นำเสนอผ่านสื่อมาสู่ความจริงอันเป็นการเห็นด้วยตาของตนจริง ๆ เช่นเดียวกับผู้อ่านเมื่อตระหนักถึงการทำหน้าที่ของเรื่องแต่ง

วิจารณญาณในการเสพสื่อบนโลกอันท่วมท้นไปด้วยข้อมูลข่าวสาร “มันทำหน้าที่พาคนไปถึงด้วยอีกวิธีหนึ่งที่คุณจะมีความรู้ความคิด มีความเป็นมนุษย์โดยผ่านการอ่านเรื่องแต่งเรื่องเล่า” (วรพจน์ พันธุ์พงศ์, 2557 : 89) ความรู้ความคิดที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลจากการใช้วิจารณญาณในการเสพสื่อฯ ในภาวะแบบหลังสมัยใหม่ การตั้งคำถามกับชุดความรู้ ความคิดประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับนั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ

การเห็นซึ่งแฝงอคติหรือทัศนะทางการเมือง

การเห็นในแบบต่าง ๆ ในฐานะตัวละคร “ผู้เล่าเรื่อง” กับ“อุทิศ เหมะมูล” ผู้ประพันธ์เรื่องสั้นเป็นคนละคนกัน มองเห็นคนละวิถีทาง ผู้ประพันธ์อาจเห็นเหมือนหรือต่างจากตัวละครในเรื่องตัวใดตัวหนึ่งหรือหลายตัวละครก็ได้ แม้เขา (ผู้ประพันธ์) จะไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหาร แต่ก็ไม่ได้ลดทอนการนำเสนอภาพพื้นที่ทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ในแบบที่เห็นด้วยกับการรัฐประหาร ตรงกันข้ามกลับให้พื้นที่หน้ากระดาษจำนวนมากต่อการมอง / เห็นของตัวละครผู้สนับสนุนรัฐประหาร เช่น ตัวละคร พ่อ ซึ่งปรากฏอย่างแจ่มชัดในตอน ถ้าเขายังอยู่ ! หรือการนำเสนอของสื่อกระแสหลักและผู้บริโภคสื่อฯ ในตอน กลางใจกรุง และข้าเห็นทุกสิ่งอย่าง

การเห็นที่ไม่เหมือนกัน สร้างความจริงคนละความจริง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมุมมองต่าง ๆ สามารถทำความเข้าใจให้เห็น “อคติ” หรือทัศนะทางการเมืองซึ่งเป็นคำพิพากษาของผู้เสพสื่อฯ ในฐานะที่วรรณกรรมเป็นเรื่องเล่าซึ่งมีตรรกะ “ภายใน” จึงไม่จำเป็นต้องอ้างเหตุการณ์ “ภายนอก” ตัวบทมายืนยันว่าอะไรจริงหรือเท็จ บทความชิ้นนี้ไม่มีความจำเป็นต้องหาข้อเท็จจริงนอกเหนือตัวบทมาพิสูจน์

สิ่งสำคัญจากภาพของ “แม่” ซึ่งคู่ขนานไปกับ “การประท้วงของคนเสื้อแดง” เผยให้เห็นว่าสื่อฯ มองและเข้าใจภาพเหล่านี้ในแบบกระแสหลักหรือภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง ต้องมีใครสักคนให้กล่าวโทษหรือเป็นผู้ร้ายดังเช่นสิ่งที่ตัวละคร พ่อ ตัดสินไปแล้วในตอน ถ้าเขายังอยู่ ! พ่อกล่าวว่า “ทักษิณนั่นแหละทำวุ่นวายไปหมด ทำทุกอย่างให้ยุ่งยากซับซ้อนและป่นปี้ไปหมด ไม่งั้นทหารเขาจะออกมาเรอะ” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 161) ในตอน ข้าเห็นทุกสิ่งอย่าง เผยให้เห็นสายตาของผู้เสพสื่อกระแสหลักซึ่งมองคนเสื้อแดงเป็นผู้สร้างความวุ่นวายโดยไม่พยายามทำความเข้าใจถึงสาเหตุของการกระทำจาก

มุมอื่น ไม่จำเป็นต้องอาศัยข้อพิสูจน์สำหรับคนเสพสื่อซึ่งพร้อมจะเชื่ออยู่แล้ว ผู้เสพไม่ตั้งคำถามว่าทำไมเสื้อแดงจึงมา ? เช่นเดียวกับไม่ตั้งคำถามว่า ทำไมแม่ต้องทำร้ายลูกชาย? สื่อกระแสหลักนำเสนอพฤติกรรมของคนเสื้อแดงจนดูเหมือนเป็นผู้ร้าย (รวมทั้งตัวละครแม่ ซึ่งกล่าวไปแล้วในตอนที่ผ่านมาของบทความ) คนเสื้อแดงที่เป็นคนหยาบคาย สกปรก ถ่อยสถุล เที่ยวสร้างความวุ่นวาย ถูกตัดสินผ่านสายตาหรือเสียงเล่าแบบผู้รู้แจ้ง

ข้าเห็นทุกสิ่งอย่าง

ไม่มีอะไรที่ข้าไม่เห็น ทุกสิ่งอยู่ในสายตาข้า นับตั้งแต่พวกถ่อยบุกรุกยาตรากันเข้ามาในเมือง ทำการจราจรติดขัดทุกเส้นสาย ทำตนเป็นกฎหมายด้วยการตรวจบัตรประชาชนคนธรรมดาที่สัญจรไปมาอย่างสามหาว รายงานข่าวทุกช่องทางบอกว่าเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของประเทศกำลังตกต่ำ (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 163)

กล่าวได้ว่านี่คือ “อคติ” แบบคนกรุงที่รังเกียจคนบ้านนอก วิธีการมองและทำความเข้าใจการกระทำของคนเสื้อแดง เห็นจากผู้เสพสื่อฯ และสื่อฯ เหล่านี้ ถูกควบคุมโดยการจัดจำแนกลำดับชั้นของคนในสังคมผ่านสถานที่ ระหว่าง “คนใน” กับ “คนนอก” คนนอกซึ่งบุกรุกเข้ามา แม้ว่าเสื้อแดงจะไม่ได้มีเฉพาะชาวบ้านชนบท หากยังมีชนชั้นกลางผู้มีการศึกษาในกรุงเทพฯ ที่สนับสนุนประชาธิปไตย แต่ภาพคนเสื้อแดงก็ยังมั่นคงอยู่ต่างจังหวัดหรือเป็นคนนอกกรุงเทพฯ

ไม่อาจปฏิเสธว่ากรุงเทพฯ กำหนดควบคุมสังคมการเมืองไทยไว้ สื่อที่ทรงอิทธิพลกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ และเข้าเชื่อมต่อวิถีการรับรู้ของผู้คน นักข่าวหรือผู้ทำงานสายสื่อมวลชนจำนวนมากเป็นชาวกรุงมีการศึกษาสูง “สื่อมวลชนระดับประเทศจึงเป็นแหล่งรวมผู้มีอันจะกิน มิใช่แค่วิชาชีพของเสรีชนกินอุดมการณ์อย่างยุคก่อน ๆ” (ธงชัย วินิจจะกูล, 2556 : 171) ทัศนะของสื่อที่มีต่อคนเสื้อแดงหรือคนนอกวิถีกระแสหลักจึงเป็นทัศนะที่เปิดเผยให้เห็นภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง

คู่ตรงข้ามระหว่างความเป็น “คนใน” สังคมกรุงเทพฯ กับความไม่ใช่กรุงเทพฯ หรือ “คนนอก” ในเรื่องสั้น กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) นำเสนอผ่านภาพคู่ตรงข้ามระหว่างประชาชนที่เสพสื่อโทรทัศน์ ซึ่งเป็นตัวแทนของคนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพฯ กับคนจากที่อื่น กลุ่มคนที่ถูกเบียดขับ คนที่ถูกกดทับหรือที่เรียกว่า “คนชายขอบ” ผ่านการนิยามว่าเป็น

“คนเสื้อแดง” โดยมุมมองการเล่าเรื่องแบบผู้รู้แจ้งมองคนในกรุงเทพฯ เป็น “พวกเรา” มีความเจริญทันสมัย และมองคนเสื้อแดงเป็น “คนอื่น” คือ ไม่ใช่กรุงเทพฯ ไม่เจริญ ไม่ทันสมัย เป็นผู้บุกรุกเข้ามาทำลายความเจริญ

ผู้บุกรุกเหล่านั้นได้ทำการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางเศรษฐกิจระดับไฮเอนด์ ให้กลายเป็นสุสานรถยนต์ เป็นโรงรับจำนำ ทำเสียให้เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่ผู้บุกรุกคุ้นเคย ทำให้เป็นบ้านเสีย (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 164) “พวกผู้บุกรุกเริ่มเผาบ้านเผาเมือง ห้างสรรพสินค้า โรงหนัง ตอม่อรถไฟฟ้า โรงพยาบาล ข้าเห็น เมืองทั้งเมืองเป็นลูกควันดำพวยพุ่งขึ้นฟ้า เป็นหย่อมเป็นจุด” (อุทิศ เหมะมูล, 2557: 165)

การเคลื่อนไหวทางเมืองซึ่งควรจัดการตามวิถีทางการเมืองแต่กลับสร้างวาทกรรม “ผู้ก่อการร้าย” ตอกย้ำภาพคนเสื้อแดงในด้านลบ การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยถูกทำให้กลายเป็นอันตรายต่อชีวิตสาธารณชน

การเทเลือดของกลุ่มผู้ชุมนุมคนเสื้อแดงถูกตัดสินด้วยมาตรฐานสมัยใหม่ ภาพของกลุ่มผู้ชุมนุมถูกทาบทับด้วยวาทกรรมเกี่ยวกับความชั่วร้ายของการใช้เลือด “เลือดของผู้บุกรุก ถูกสาดเทเข้ามาทั่วถนนหนทาง ถูกละเลงที่หน้าประตูรั้วทำเนียบรัฐบาล เลือดสด ๆ ที่ทางการแพทย์ระบุแล้วว่าไม่สะอาด ติดเชื้อได้ง่าย การเอาเลือดมาเล่น มาเป็นเงื่อนไขเช่นนี้ ส่อแสดงความไม่มีอารยะ” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 163) การสาดเลือดตอกย้ำว่ากลุ่มคนเสื้อแดงบ้านนอกนั้นต่างจากชาวกรุง พวกเขาช่างน่ารังเกียจ โดยสื่อมวลชนทำหน้าที่ผลิตซ้ำวาทกรรมสุขอนามัยทางการแพทย์ตามแบบฉบับคำพิพากษาผ่านสายตาของผู้บริโภคสื่อฯ ของคนกรุงเทพฯ

การเล่าเรื่องที่อิงอยู่กับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ การชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มผู้ชุมนุมเสื้อแดงในกรุงเทพฯ จากตอน ข้าเห็นทุกสิ่งอย่าง ซึ่งนำเสนอไปแล้วให้ภาพการเห็นอย่างล้นเกินและเป็นเสียงกระแสหลัก ซึ่งในตอนต่อไปของเรื่องสั้นได้แสดงแง่มุมใหม่ในการมองหรือตีความเหตุการณ์ นำเสนอการมองจากแง่มุม “อื่น” ในอันที่จะเสนอภาพใหม่ซึ่งอาจไม่เคยถูกมอง “เห็น” หรือถูก “ละเลย” ที่จะมองเห็น”

การตอบโต้ของเสียงจากชายขอบ

"วิธีคิดแบบ หลังสมัยใหม่ มีสาระสำคัญอยู่ที่การเปิดพื้นที่ให้กับ เรื่องเล่าขนาดย่อม แบบต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมาย (micronarratives) สำหรับความคิดเรื่องเรื่องเล่าขนาดย่อมนั้น ลีโยตาร์ดได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากวิทท์เกนสไตน์ (Ludwig Wittgenstein) ในเรื่อง เกมภาษา (the language game) [...] แต่ลีโยตาร์ท เรียกว่า การจัดระเบียบวลี" (phrase regimens) ที่หมายถึงความหลากหลายของชุมชนของความหมาย ซึ่งวลีที่แตกต่างและขัดแย้งกันมากมายมาอยู่รวมกันจนเกิดเป็นความหมายใหม่ขึ้นมา และเกิดกฎเกณฑ์ใหม่ที่ทำให้การไหลเวียนของบรรดาความหมายต่าง ๆ เหล่านี้เป็นไปได้" (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554 : 101)

"ลักษณะเด่นของแนววิเคราะห์แบบหลังสมัยใหม่คือการต่อต้านวิธีคิดที่เน้นความเป็นสากลและบรรดาทฤษฎีเหมารวมแบบต่าง ๆ หรือที่ลีโยตาร์ดเรียกว่า 'เรื่องเล่าขนาดใหญ่' (universality, meta - narrative and generality)" (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554 : 99)

เรื่องสั้น กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) ในชื่อตอน *ลูกยังอยู่ แม้ว่ากูจะไม่เห็น*[5] เข้ามาทำหน้าที่ตอบโต้หรือทัดทานเรื่องเล่าก่อนหน้าซึ่งตอกย้ำการเมืองเชิงอำนาจในการกดทับ "คนนอก" หรือคนชายขอบนอกกระแสหลัก การเล่าเรื่องผ่านพื้นที่ทางความคิด อารมณ์ความรู้สึกของแม่จริง ๆ แต่ลูกไม่อาจเข้าถึง บรรดาลูก ๆ ไม่สามารถเข้าถึงวิธีการแสดงความรักของแม่ ตัวบทสื่อให้เห็นแม่กับสภาพน่าเห็นอกเห็นใจหรือควรได้รับความเข้าใจมากกว่าที่เป็นอยู่ ทำให้พฤติกรรมหนึ่งไม่อาจมีใครอ้างได้ว่าความหมายที่รับรู้นั้นมีเพียงหนึ่งเดียวแบบที่ลูกเข้าใจไปเอง สิ่งที่ตัวละครแม่ถ่ายทอดกลับถูกเข้าใจอีกอย่างหนึ่งเมื่อการแสดงออกหนึ่ง ๆ มีความหมายต่างกัน จึงไม่อาจมีใครเอ่ยอ้างว่าความหมายที่ตนรับรู้และเข้าใจเป็นความหมายที่ถูกต้องที่สุดหรือมีความหมายเพียงหนึ่งเดียว แสดงให้เห็นถึงภาวะแบบหลังสมัยใหม่ (postmodern) ซึ่งมีบทบาทในการต่อรองกับความคิดกระแสหลัก

---

[5] ดูตัวอย่างและคำอธิบายเพิ่มเติมในหัวข้อที่พิมพ์ตัวหนา **เรื่องราวที่ถูกเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์ถูกทำให้เป็นเรื่องจริงยิ่งกว่าชีวิตจริง**

การตอบโต้ของเสียงจากชายขอบ แสดงให้เห็นหนทางที่ชายขอบจะตอบโต้อำนาจศูนย์กลาง ตัวละครแม่ซึ่งชราภาพ โต้ตอบกับคติเมืองเป็นศูนย์กลาง เมืองถูกกำหนดให้เป็นสากลหรือเป็นความถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว และเป็นแบบอย่างที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม ดังเช่นการที่แม่ไม่ไปงานศพลูก เมื่อการไปงานศพถูกกำหนดให้เป็นความถูกต้องเหมาะสม เสียงของแม่ที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์ไม่ไปงานศพลูกชายแสดงให้เห็นว่าความคิดความเชื่อกระแสหลักไม่สามารถอ้างความเป็นสากลหรือความถูกต้องจริงแท้ที่ใช้ได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ การมองโลกของแม่ในฐานะตัวแทนคนรุ่นเก่าแสดงให้เห็นว่ามีระบบความคิดความเชื่ออื่นที่ต่างออกไป ความจริงได้แตกแขนงออกไปและเป็นจริงเท่าเทียมกับความคิดความเชื่อของคนรุ่นลูก เสียงของแม่ที่ปฏิเสธความไม่ปกติหรือสติไม่ดีว่า “มึงว่ากูไม่รู้เรอะ มึงว่ากูสติฟั่นเฟือนงั้นซี กูรู้ว่าไอ้จุ่นลูกกูมันตายแล้ว แต่โบราณเขาถือกันลูกตายก่อนพ่อแม่ไม่ได้ มันเป็นบาปมหันต์ จะมาชิงตายก่อนโดยไม่ได้เลี้ยงดูตอบแทนพ่อแม่มันบาป ตกนรกชั่วกัปชั่วกัลป์ ยมบาลท่านตัดสินว่าอกตัญญู กูยอมให้เรื่องนี้เกิดกับลูกตัวเองไม่ได้ กูต้องตายก่อน เพราะกูคือแม่ไอ้จุ่นมัน !” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 171) เสียงของแม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความปรารถนาดีต่อลูกและเป็นเสียงซึ่งทัดทานวาทกรรมผู้หญิงบ้า แสดงให้เห็นความคิดอีกแบบหนึ่งอยู่บนระบบการให้คุณค่าที่แตกต่างไปจากความเข้าใจของคนอื่นในบ้าน

เสียงของคนในพื้นที่กรุงเทพฯ ผู้ซึ่งเกิดความรู้ ความคิด นอกวิถีกระแสหลักโดย “คนใน” พื้นที่ ซึ่งมีความคิดแบบ “คนนอก” ไม่ให้ความร่วมมือกับทางการในการจัดการน้ำท่วม ปรากฏในตอน รอคอย ลอยคอ นำเสนอเหตุการณ์ทำลายพนังกั้นน้ำของคนในหมู่บ้านหรือในชุมชนเดียวกันของสังคมกรุงเทพฯ แสดงถึงการไม่ยอมรับอำนาจจากศูนย์กลางฯ หรือของทางราชการ “ในฐานะคนหมู่บ้านเดียวกัน ถ้าว่าเขาเป็นเสื้อแดง เขาก็ยังกล้าปฏิเสธรัฐบาลของเขาในเรื่องนี้” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 179) การปฏิเสธรัฐบาลอันเป็นที่รักของคนเสื้อแดง ด้วยคนเสื้อแดงเอง ได้สร้างภาวะพหุสำเนียง (polyphony) ในฐานะเป็นวาทกรรมหนึ่งด้วยการตอบโต้ของเสียงจากชายขอบที่ปรากฏในฐานะภาพแทนความยอกย้อนของคนในสังคมร่วมสมัยอันหลากหลาย มิใช่ว่าเสื้อแดงต้องเห็นดีเห็นงามกับรัฐบาลที่คนเสื้อแดงเลือกมาเสมอไป ดังนั้นตอน รอคอย ลอยคอ จึงเป็นอีกหนึ่งเสียงซึ่งนำเสนอให้เห็นถึงภาวะความเข้ากันไม่ได้ และตัวละคร ผม ในตอนนี้

แสดงภาวะความเป็นมนุษย์หลังสมัยใหม่ ซึ่งไปไกลจากการตัดสินด้วยภาวะสมัยใหม่ “แค่มอง**เห็น**[6] แค่ความพอใจทาง**สายตา** มันอาจไม่ทำให้น้ำลดลงจริง เพราะทางราชการอาจปิดกั้นช่องทางอื่น ๆ ไว้แล้ว” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 179) เมื่อไม่ตัดสินด้วยภาพที่เห็นทางตา ได้แสดงให้เห็นวิธีการทำความเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยอีกมุมมองหนึ่งด้วยการนึกถึงความเป็นไปได้อื่น ๆ เปิดโอกาสหรือพื้นที่ให้สิ่งที่มองไม่เห็น

อีกเสียงหนึ่งเป็นตัวละครไม่มีชื่อ ในตอน *เจ้าที่ตนอื่น ๆ* ใน *กรุงเทพฯ กรงเทพฯ* (2) ตัวละครไม่มีชื่อนี้ มีสถานะเป็นเจ้าของบ้านทาวน์เฮ้าส์ ผู้ซึ่งตั้งศาลพระภูมิเพื่อให้ท่านในโลกวิญญาณช่วยปกปักรักษาบ้านและชีวิตตนเองให้อยู่ดีมีสุข ขณะกำลังนั่งดูรายการคุยข่าวทางทีวีนำเสนอเกี่ยวกับเด็กหนุ่มคนหนึ่ง[7] นั่นคือลูกชายของแม่ค้าขายไข่เจียวอันเป็นโครงเรื่องหลักใน *กรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1)* ได้มีเอสเอ็มเอส (SMS) ส่งแจ้งเข้ามาว่าเธอเป็นผู้ได้รับโชค ถูกสร้อยคอทองคำหนึ่งบาท “เขากำลังบอกฉัน เขาผู้อยู่ลับ ๆ เลือน ๆ หลังบ้านตอบแทนฉันด้วยโชคเล็ก ๆ น้อย ๆ จากการให้ข้าวปลาอาหารเขากิน เขาไม่รบกวนแต่ยังให้โชคฉันอีก” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 158) เห็นได้ว่า เสียงของเจ้าของบ้านทาวน์เฮ้าส์ซึ่งมีความคิดความเชื่อเฉพาะตัว อาจดูไม่เป็นเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่ไม่ถูกนำเสนอในฐานะที่เป็นปัญหา มิหนำซ้ำกลับเป็นเสียงของความอยู่ดีมีสุข ได้ลาภอย่างสมควรกับเหตุของการกระทำที่หมั่นให้ข้าวปลาท่านในศาลพระภูมินั้นในมุมมองของเจ้าของบ้านทาวน์เฮ้าส์หลังนี้อีกด้วย แม้อาจจะดูงมงายหากตัดสินด้วยแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ แต่ในมุมของเธอคือเหตุและผลของการกระทำ เมื่อบูชาก็ได้ลาภ จากตอนดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการเปิดพื้นที่ให้อีกเสียงหนึ่งที่แตกต่างหลากหลาย

ส่วนในตอน *ถ้าเขายังอยู่ !* ตัวละครพ่อซึ่งแก่ชรา ป่วยเรื้อรัง หลังจากพ่อใช้ชีวิตนอน “ดู” ทีวีรับข้อมูลกระแสหลักบ่อยครั้ง ความหวั่นวิตกของลูกชายที่มีต่อพ่อ “ผมไม่อยากกลัวพ่อตัวเอง กลัวความคิดของพ่อในตอนนี้” (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 162)

---

[6]คำที่พิมพ์ตัวหนา – เน้นโดยผู้เขียนบทความ ดูเพิ่มเติมคำอธิบายในหัวข้อที่พิมพ์ตัวหนา **การดูด้วยตากับภาวะสมัยใหม่** ในช่วงต้นของบทความ

[7]เรื่องราวของเด็กหนุ่มคนนี้ ดูเพิ่มเติมในหัวข้อที่พิมพ์ตัวหนา **เรื่องราวที่ถูกเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์ถูกทำให้เป็นเรื่องจริงยิ่งกว่าชีวิตจริง** ซึ่งเป็นโครงเรื่องหลัก ส่วนตอนอื่น ๆ ที่ปรากฏเป็นเสียงเล่าในรูปแบบต่าง ๆ ถือเป็นโครงเรื่องรอง เช่น เสียงของแม่ เสียงของพ่อ เสียงของเจ้าของบ้าน

เสียงของลูกชายซึ่งคิดต่างจากพ่อตัวเอง ลูกชายเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่คิดไม่เหมือนพ่อ ซึ่งเป็นตัวแทนคนรุ่นเก่า ได้ทำให้เห็นภาวะเข้ากันไม่ได้ ความไม่ลงรอย ในใจลึก ๆ เขาเกรงว่าพ่อจะเป็นแบบนั้นเพราะพ่อมุทะลุ เอาแต่ใจ พ่อพร่ำบ่นต้องการคนแบบจอมพลสฤษดิ์มาจัดการปัญหาทางการเมืองและเฝ้าโทษคน ๆ เดียวว่า

> “ทักษิณนั่นแหละทำวุ่นวายไปหมด ทำทุกอย่างให้ซับซ้อน
> และป่นปี้ไปหมด ไม่งั้นทหารเขาจะออกมาเรอะ”
> “อือ” ผมไม่อยากคุยต่อ และไม่รู้ว่าจะชวนไปทางไหนดี
> (อุทิศ เหมะมูล, 2557 : 161)

เสียงที่แตกต่างระหว่างพ่อลูก ไม่สามารถไปด้วยกันได้ อยู่ในภาวะไม่ลงรอยกัน พ่อเหมือนตัวแทนของคนรุ่นเก่า ชราภาพ และใช้การไม่ได้ (ทั้งทางร่างกายและจิตใจแบบเผด็จการ) แง่หนึ่งอาการป่วยเรื้อรังของพ่อราวกับเป็นเครื่องบอกเป็นนัยว่าพ่อคือคนของโลกใบเก่า ซึ่งกำลังยื้อยุดขัดขืนความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยปัจจุบัน

การตอบโต้ของเสียงจากชายขอบอันเป็นลักษณะหลังสมัยใหม่ (postmodern) ปรากฏในฐานะของความหลากหลายเพื่อให้เห็นถึงภาวะความเข้ากันไม่ได้ ชี้ชัดถึงการสั่นคลอนภาวะที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง เพราะสามารถทำให้คนที่อยู่ “ภายใน” หรือ “คนใน” ตั้งคำถามต่อความถูกต้องชอบธรรมของการสถาปนาชุดความรู้ ความคิดการสร้างความจริงแบบกระแสหลักและจากช่วงต้นของบทความนี้ การที่สื่อกระแสหลักเลือกนำเสนอชุดความจริงก็ไม่ใช่ความจริงสมบูรณ์ การเล่าผ่านสื่อโทรทัศน์ถูกทำให้เป็นเรื่องจริงยิ่งกว่าชีวิตจริงของสองแม่ - ลูก การตอบโต้หรือเสียงเล่าจากชายขอบซึ่งเป็นเสียงของคนที่ถูกกดทับในสังคม จึงมีความสำคัญในการที่จะหันกลับมามองและทำความเข้าใจให้ได้ยินเสียงเล่าของคนตัวเล็ก ๆ หรือบุคคลซึ่งดูเหมือนไม่สำคัญ จากการนำเสนอภาพภาวะในเรื่องสั้นดังกล่าว จะเห็นได้ว่า มีความจริงซึ่งไม่ถูกเล่าผ่านสื่อฯ และความไม่จริงที่สื่อเลือกนำเสนอหรือเลือกที่จะเล่าเผยแพร่สู่สายตาสาธารณชน นั่นเพียงพอที่จะทำให้เกิดการตั้งคำถามต่อสิ่งที่เรียกว่า “ชุดความจริง” ซึ่งไหลเวียนอยู่ในสังคมร่วมสมัยหรือในโลกข้อมูลข่าวสารอันท่วมท้นมากมายนั้นที่เรื่องราวหรือสิ่งที่สื่อฯ เลือกหยิบยกมาเล่าไม่ใช่

ความจริงสมบูรณ์ในตัวมันเอง ปฏิเสธไม่ได้ว่าในภาวะหลังสมัยใหม่ยากที่จะเห็นว่าข้อมูลที่ได้รับการนำเสนอผ่านสื่อนั้นอะไรจริง - อะไรเท็จ แม้ว่ากรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) และกรุงเทพฯ กรงเทพฯ (2) จะเป็นเรื่องแต่ง แต่นำไปสู่การกระตุ้นให้ผู้อ่านเสพเรื่องราวต่าง ๆ อย่างมนุษย์ผู้มีวิจารณญาณ รู้จักคิดใคร่ครวญตรวจสอบความเคยชินของตน เพื่อให้ใช้ชีวิตได้อย่างเป็นมนุษย์จริง ๆ คือ เป็นมนุษย์ที่รู้จักการใช้สติปัญญา สมดังที่ อุทิศ เหมะมูล ให้สัมภาษณ์ไว้เกี่ยวกับเรื่องแต่งว่า “มันทำหน้าที่พาคนไปถึงด้วยอีกวิธีหนึ่งที่คุณจะมีความรู้ความคิด มีความเป็นมนุษย์โดยผ่านการอ่านเรื่องแต่งเรื่องเล่า” (วรพจน์ พันธุ์พงศ์, 2557 : 89) และความยอกย้อนของวาทกรรมที่ไหลเวียนในสังคมร่วมสมัยซึ่งถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการประกอบสร้างเป็นภาพแทนดังที่ตัวละครเห็นผ่านสื่อ รวมถึงวาทกรรมผ่านเสียงและมุมมองของตัวละครอื่นที่ไม่ได้ออกสื่อ แต่อยู่ในฐานะผู้รับสาร ผู้ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย แม่ที่ไม่ไปงานศพลูก ฯลฯ อันเป็นการตอบโต้ของเสียงที่แตกต่างในเรื่อง ซึ่งถูกนำมาใช้ท้าทายเรื่องเล่ากระแสหลักหรือเรื่องเล่าแม่บท แสดงให้เห็นถึงภาวะเข้ากันไม่ได้ซึ่งพัลวันกันอยู่ในสังคมร่วมสมัย

บทส่งท้าย

ลักษณะหลังสมัยใหม่ (postmodern) ในเรื่องสั้นกรุงเทพฯ กรงเทพฯ (1) และ กรุงเทพฯ กรงเทพ (2) เสนอภาพภาวะความจริง - ความลวงในสังคมอันเต็มไปด้วยการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ปัจเจกบุคคลมิได้มีอำนาจเหนือตนเองตามคติมนุษยนิยมแบบสมัยใหม่ มนุษย์ไม่อาจกำหนดตนเอง ไม่ใช่เพียงการประกอบสร้างความจริงผ่านสื่อสารมวลชน ความจริงยังแตกแขนงในฐานะเป็นวาทกรรมด้วยการตอบโต้ของเสียงจากชายขอบที่ปรากฏในฐานะภาพแทนความยอกย้อนของคนในสังคมร่วมสมัยอันหลากหลาย นำเสนอให้เห็นถึงภาวะความเข้ากันไม่ได้ เสียงที่ไม่ประสานสอดคล้อง จากเนื้อหาที่เกิดขึ้นในค่ำคืนรัฐประหาร เรื่องราวที่นำเสนอผ่านโทรทัศน์และเสียงของตัวละครต่าง ๆ ในห้วงเวลาซึ่งสัมพันธ์กัน หวนให้นึกถึงการเมืองในระดับมหภาคระหว่าง “เสื้อแดง” กับ “เสื้อเหลือง” ที่ต่างฝ่ายต่างมีวาทกรรมที่รับรองความชอบธรรมที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดภาวะ “กลืนไม่เข้าคายไม่ออก” หรือในทำนอง “กลับไม่ได้ ไปไม่ถึง” ส่งผลยื้อยุดฉุดดึงกันอยู่ เป็นเสียงที่เปล่งออกมาเซ็งแซ่แตกต่างกันทำให้เห็นภาวะพหุสำเนียง (polyphony) ของคนกรุงเทพฯ

จากเนื้อหาและแนวคิดดังกล่าวเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องถือได้ว่าเข้าร่วมกระแสทางสังคมวัฒนธรรมและวรรณกรรมหลังสมัยใหม่

อุทิศ เหมะมูล เคยให้สัมภาษณ์ว่า “สิ่งที่อ้างว่าจริงกลับโกหกตอแหลตลอด อ้างว่าจริง แต่ไม่จริง มีความโกหกตอแหล มีดราม่า มันคือสิ่งที่คุณประดิษฐ์สร้าง มันคือการตกแต่ง” (วรพจน์ พันธุ์พงศ์, 2557 : 96) การตระหนักถึงความเป็นเรื่องแต่งในสิ่งที่ทำให้เชื่อว่าเป็นจริง เป็นอีกหนทางหนึ่งในการสร้างคนให้มีความรู้ ความคิดมีวิจารณญาณ มีความเป็นมนุษย์รู้จักใคร่ครวญตรวจสอบ ในโลกข้อมูลข่าวสารซึ่งไม่ง่ายที่จะเห็นอะไรจริง - อะไรเท็จ กรุงเทพฯ กรงเทพฯ ในแง่หนึ่งกลับกักขังชีวิตสามัญของผู้คนไว้ภายใน “กรง” เดียวกัน เมื่อ “กรุง” คือ “กรง” ที่กักขังผู้คนไว้ พลิกอีกด้านกลับ “สามานย์” อาจจะ “สามัญ” ความไม่ปกติดูเหมือนเป็นเรื่องปกติ ให้เกิดการตั้งคำถามต่อชุดความรู้ ความจริง เหตุผล ความเชื่อ ความชอบธรรม มาตรฐาน บรรทัดฐาน ระแวดระวังตั้งข้อสงสัยต่อสิ่งคุ้นเคยต่าง ๆ หลุดจากวิธีมองโลกและชีวิตแบบสำเร็จรูปตายตัว

เอกสารอ้างอิง

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2544). **แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม**. กรุงเทพฯ : สมมติ.

ธงชัย วินิจจะกูล. (2556). **ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง**. นนทบุรี : ฟ้าเดียวกัน.

ธีรยุทธ บุญมี. (2546). **โลก MODERN & POSTMODERN**. กรุงเทพฯ : สายธาร.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2542). ท่องไปในแดนโพสต์โมเดิร์น : ความเหมือน/ อัตลักษณ์/ และความแตกต่างในทางการเมือง. **รัฐศาสตร์สาร**. 22, 333 - 382.

_____. (2547). สภาวะสมัยใหม่ของวัฒนธรรมการอ่าน: ห้องสมุดกับการเผชิญหน้ากัน ของ “ตา” และ “หู”. **วารสารไทยคดีศึกษา**. 1(2), 67 - 68.

วรพจน์ พันธุ์พงศ์. (2557). **The Writer’s Secret**. กรุงเทพฯ : บางลำพู.

เสาวณิต จุลวงศ์. (2550). **ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง : ลักษณะหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะอักษรศาสตร์ สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิราวดี ไตลังคะ. (2546). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อุทิศ เหมะมูล. (2557). **สามานย์ สามัญ**. กรุงเทพฯ : จุติ.

Baudrillard, Jean. (1988). **Simulacra and simulation**. Translated by Sheila Faria Glaser. Michigan : Stanford University Press.

Jean-François Lyotard. (1979). **The Postmodern Condition**. U.K. : Manchester University Press.

John Berger. (1972). **Ways of Seeing**. U.K. : Penguin.

Nicholas Mirzoeff. (1999). **An Introduction to Visual Culture**. U.K. : Routledge,

Stevenson, Deborah. (2003). **Cities and urban cultures**. Maindenhead : Open University Press.